

Univerzita Karlova v Praze  
Evangelická teologická fakulta

**Bakalářská práce**

**Karolína Sajfertová**

**Komunitní plánování sociálních služeb  
ve Šluknovském výběžku:  
Cílová skupina romská etnická menšina.**

Vedoucí práce: PaedDr. Marie Vorlová  
Sociální a pastorační práce  
2006

„ Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci: Komunitní plánování sociálních služeb ve Šluknovském výběžku: Cílová skupina romská etnická menšina vypracovala samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů a literatury.

Tuto práci nepředkládám k obhajobě na jiné škole.

Souhlasím s tím, aby uvedená práce byla v případě zájmu pro studijní účely zpřístupněna dalším osobám nebo institucím.“

Karolína Sajfertová

Datum 15.5.2006

## Obsah

Obsah.....	3
Úvod.....	4
1. Teorie komunitního plánování sociálních služeb .....	6
1.1 Co je to komunitní plánování .....	6
1.2 Co je komunita? .....	6
1.3 Jaký přínos má KP pro region či obec?.....	7
1.4 Cíle KP sociálních služeb .....	8
1.5 Hlavní principy KP .....	8
1.6 Co obsahuje komunitní plán.....	10
1.7 Kdo komunitní plán zpracovává .....	11
1.8 Zásady, které je nutno dodržovat při zpracování komunitního plánu.....	11
1.9 Fáze komunitního plánování.....	11
1.10 Právní úprava sociálních služeb.....	15
2. Komunitní plánování sociálních služeb ve Šluknovském výběžku.....	16
2.1 Zahájení procesu komunitního plánování v ČR.....	16
2.2 Rozšíření KP do dalších míst v ČR.....	17
2.3 Průběh a výsledky KP v Ústí nad Labem.....	18
2.4 Počáteční iniciativa KP ve Šluknovském výběžku .....	19
2.5 Teoretická příprava členů vedoucího týmu.....	20
2.6 Zadavatel a finanční zastřešení projektu .....	20
2.7 Prvotní příprava.....	21
2.8 Vytvoření organizační řídicí struktury pro zpracování KP .....	22
2.9 Porozumění problémům v komunitě.....	24
2.10 Strategie rozvoje sociálních služeb.....	25
2.11 Od plánování k provádění .....	25
3 Oblast sociálních služeb etnickým menšinám .....	26
3.1 Vymezení cílové skupiny .....	26
3.2 Historie romského národa .....	28
3.3 Etnické klima v české společnosti.....	33
3.4 Některé důležité mezníky romské problematiky od roku 1989 po současnost.....	36
3.5 Stav a charakteristika dnešní romské populace .....	39
3.6 Romská mentalita .....	42
3.7 Některé organizace zabývající se romskou problematikou v roce 2006..	46
3.8 Koncepce romské integrace .....	48
3.9 Nastínění směru sociálních služeb pro cílovou skupinu etnických menšin s prioritou Romské etnické menšiny ve Šluknovském výběžku .....	53
Závěr.....	56
Resumé .....	58
Použitá literatura.....	59
Přílohy .....	60

## Úvod

Tato bakalářská práce je zaměřena na proces komunitního plánování ve Šluknovském výběžku a v jeho rámci na cílovou skupinu Etnik s prioritou Romské etnické menšiny. V současnosti je komunitní plánování v České republice rychle se rozšiřujícím prostředkem k dosažení kvalitnějšího systému sociálních služeb. Ovšem možná právě tempo vzniku komunitních plánů je příliš vysoké na to, aby komunitní plán byl opravdu smysluplný dokument.

První část práce uvádí teorii, která o komunitním plánování dnes již v České republice existuje. Není tomu tak dlouho, protože proces komunitního plánování zde poprvé proběhl na začátku nového tisíciletí a to časově současně na dvou místech. Prvním bylo Písecko a druhým Ústí nad Labem. Výsledky těchto ‚prvních vlašťovek‘ byly ovšem velice rozdílné. Na Písecku, kde byl komunitní plán víceméně objednan vládou a oficiálně se ho zúčastnili odborníci z Velké Británie, se ke komunitnímu plánu sice nakonec nesnadným procesem dospělo, ale nebyl zastupitelství obcí přijat, tudíž není dodržován. V Ústí nad Labem iniciativa vzešla z komunity a komunitnímu plánování předcházelo několik pokusů podobný systematický rozvoj soc. služeb uskutečnit. Nakonec již téměř vytvořené a spolupracující týmy převzaly ‚know how‘ také z Velké Británie a v dnešní době už je naplňován úspěšně plán číslo 2. Rozdíl byl tedy zejména v připravenosti zainteresovaných institucí a celé komunity.

Tento fakt se odráží i v procesu komunitního plánování ve Šluknovském výběžku, kterému se věnuje část druhá. Šluknovský výběžek je svým položením izolován od hlavního dění ve svém Ústeckém kraji, protože leží na nejvýchodnějším konci a navíc obklopen Německem: zapomenutý kraj. Možná i proto byl v minulosti ideálním místem pro budování Ústavů sociální péče či dětských domovů, kterých je zde na počet obyvatel šestinásobek. Toto dědictví je zde stále a situaci navíc zhoršuje trend odlivu lidí s vysokoškolským a středoškolským vzděláním do velkých měst. Klientů neubývá,

profesionálních pečovatelů nepřibývá. I přesto se věci mění a komunitní plánování je důkazem. Nadějí, že se směr lodi obrátí do příznivějších vod.

V to doufá i cílová skupina sociálních služeb - Romská etnická menšina o jejíž problémy zde není celkově valný zájem. Protože se tento přístup odrazil i v komunitním plánu, byla zvolena jako téma třetí části této práce. Na místě je zde ovšem zdůraznit, že není cílem práce předělat komunitní plán, bylo by to jednostranné a nepodložené potřebnými daty o romských komunitách, jejichž získání bude záležitostí na dlouhou trať pro tým profesionálů. V této části práce jsou uvedena historická fakta o Romech, o jejich mentalitě, popsán vývoj pomoci na národní úrovni, apod. a v závěru nastíněn směr, kterým by se mohla pomoc cílové skupině v oblasti dát.

## **1. Teorie komunitního plánování sociálních služeb**

### **1.1 Co je to komunitní plánování<sup>1</sup>**

„KP je metoda, která umožňuje zpracovávat rozvojové materiály pro různé oblasti veřejného života na úrovni obce i kraje, a která výrazně posiluje principy zastupitelské demokracie. Charakteristickým znakem metody je důraz kladený na zapojování všech, kterých se zpracovávaná oblast týká, na dialog a vyjednávání a na dosažení výsledku, který je přijat a podporován většinou účastníků.“<sup>2</sup>

**Komunitní plánování sociálních služeb** je metoda, kterou lze plánovat sociální služby na úrovni krajů či obcí tak, aby odpovídaly místním specifikům i potřebám jednotlivých občanů. Je to otevřený proces zjišťování potřeb a zdrojů a hledání nejlepších řešení v oblasti sociálních služeb.

### **1.2 Co je komunita?**

*Komunita je pojem pocházející z latinského communistr. Znamená závazný k stejným povinnostem, společný, pospolitý, obecný. Communitas znamená společenství, společnost, smysl pro pospolitost, smysl pro (lidské) společenství nebo také vlídnost, laskavost, laskavá povaha a blahosklonnost.<sup>3</sup>*

Komunita je mnohoznačný termín a jeho definici můžeme najít ve více než 100 podobách. Například jedna ze sociologických definic zní: „Sociální útvar charakterizovaný jednak zvláštním typem sociálních vazeb uvnitř mezi členy, jednak specifickým postavením navenek, v rámci širšího sociálního prostředí.“<sup>4</sup> Vymezení kladoucí důraz na vzájemné vazby mezi členy se podobají chápání tradiční komunity,

---

<sup>1</sup> Dále jen KP

<sup>2</sup> Kom. plánování věc veřejná, str. 4

<sup>3</sup> Latinsko-český slovník, str. 1432

<sup>4</sup> Velký sociologický slovník, str. 512

kteřá je často idealizována. Jsou pojímány jako místa vřelosti, intimity a sociální koheze. Keller je definuje takto: „Lokální komunity byly sociální útvary relativně nezávislé na širším sociálním prostředí, v jehož rámci může člověk prožít celý svůj život, aniž by strádal při naplňování svých potřeb.“<sup>5</sup> Pro takovýto celek znamenal vývoj moderní společnosti víceméně rozpad.

Vědní obor empirické sociologie se později věnuje komunitě ve městech, kde usiluje o řešení problémů souvisejících s urbanizací – rasově a etnicky diskriminované oblasti nebo-li život na perifériích. V době masové společnosti je také komunita vnímána ve skupinách duchovně spřízněných jedinců, ve kterých lokální vymezení není rozhodující. Z toho vyplývají tři nejvíce používaná kritéria ve vymezení komunity dnes: lokalita, zájem a problém. Komunita jako lokalita, kde je podmínkou sdílení vztahů, pocit loajality, lokální sociální síť. Komunita zájmů a problémů v nichž se jedná o sociální sítě založené na sdílení zájmů či problémů.

V oblasti komunitního plánování se budou objevovat všechny tři typy komunit, některé v pozici podskupiny. Co je důležité, a je i cílem komunitního plánování, je utvořit **kompetentní komunitu**, ve které jsou její dílčí části schopny efektivně spolupracovat v identifikaci problémů a potřeb komunity, jsou schopny dosáhnout shody v cílech a prioritách, mohou se dohodnout na způsobu realizace dohodnutých cílů a mohou efektivně spolupracovat na požadovaných opatřeních.

### 1.3 Jaký přínos má KP pro region či obec?

- Zapojuje aktivně všechny účastníky systému sociálních služeb (poskytovatele, zadavatele, uživatele) do přípravy a realizace plánu sociálních služeb a zvyšuje tak podíl občanů na rozhodovacím procesu o způsobu jejich zajišťování, legitimizuje rozhodování řídicích a zastupitelských orgánů o dění v regionu.

---

<sup>5</sup> Keller. Až na dno blahobytu, str. 112

- Podporuje dialog a spolupráci mezi obyvateli, zvyšuje pocit příslušnosti ke komunitě a umožňuje objevovat nové lidské a materiální zdroje.
- Umožňuje obcím sdružovat stávající zdroje, zvyšuje efektivitu jejich využití.
- Zvyšuje dostupnost a kvalitu sociálních služeb a rozšiřuje jejich nabídku. Zajišťuje, aby sociální služby odpovídaly zjištěným místním potřebám, reagovaly na lokální odlišnosti.
- Zvyšuje efektivitu investovaných finančních prostředků, protože je vynakládá jen na takové služby, které jsou potřebné.<sup>6</sup>

#### 1.4 Cíle KP sociálních služeb

Cílem KP je posilovat sociální soudržnost komunity a podporovat začleňování a předcházet sociálnímu vyloučení jejích jednotlivců i skupin.

#### 1.5 Hlavní principy KP

**Bez dohody není KPSS** – Komunitní plán je svého druhu smlouva, ve které se (přinejmenším) tři strany, tzn. uživatelé, poskytovatelé a zadavatelé, navzájem zavazují. Svobodný a informovaný souhlas musí být výsledkem svobodné rozpravy.

**Posílení principů občanské společnosti** - Každý má právo starat se o věci veřejné a společné. Komunitní plánování propojuje aktivitu občanů s rozhodováním na úřadě.

**Bez uživatelů není KPSS** - Teprve dosáhneme-li svobodného, aktivního a rovného zapojení uživatelů na všech úrovních můžeme hovořit o komunitním plánování sociálních služeb. Do té doby jde o užitečné kroky na přípravě komunitního plánování. Cílem pro uživatele je: „Už nikdy o nás bez nás.“

---

<sup>6</sup> Kom. plánování věc veřejná, str. 5



**Demokratická spolupráce** - V komunitním plánování má přednost souhlasné rozhodnutí – tj. „dokud nesouhlasí všichni, není odsouhlaseno nic“. Hlasování je nouzový prostředek jímž přiznáváme, že se neumíme dohodnout.

**Vše je veřejné** - Komunitní plánování sociálních služeb se zabývá věcmi veřejnými. Informace o dění v komunitním plánování jsou veřejně dostupné a jednání jsou otevřená. Informace o průběhu a výstupech komunitního plánování jsou veřejnosti aktivně předávány v průběhu celého procesu.

**Svoboda vyjadřování** - Každý má právo se vyjádřit, každý má právo mluvit. Je legitimní mluvit za sebe samého i bez pověření, funkce či mandátu zájmové skupiny.

**Rovnost mezi všemi účastníky** - Nikdo nesmí být vylučován a diskriminován. Organizace a procesy komunitního plánování musí zajistit všem účastníkům rovnost postavení a hlasu v průběhu všech jednání. Jedině pak je možná spolupráce, při níž jsou ke společnému prospěchu využity jedinečné znalosti, zkušenosti, dovednosti a nakonec i formální a mocenská postavení jednotlivců.

**Průběh je stejně důležitý jako výsledek** - Kvalitně probíhající proces komunitního plánování je pro komunitu stejně přínosný jako vlastní plán. Kvalita výstupů komunitního plánování je přímo úměrná kvalitě jeho průběhu.

**Řízení** - V řízení komunitního plánování musí být profesionalita, kompetentní lidé s jasnými odpovědnostmi a pozicemi. Demokratické spolupráci, efektivní rozpravě, uzavírání dohod atd. účinně napomáhá dobrá koordinace, mediace, koučování a řízení, stejně jako dovednost budovat týmy, projektově řídit a plánovat.

**Legitimita** - Legitimitu sociálním službám dávají přání a potřeby uživatelů (budoucích uživatelů). Jsou základnou, na které stojí komunitní plánování. Nejlepší přístup k nim mají uživatelé. Uživatelům je nutné vytvářet podmínky, aby mohli vyslovovat svá přání a potřeby, a tam, kde to jde, i sami zkoumat.

**Cyklický proces** - Komunitní plánování tvoří spirálu, v níž se fáze, témata a mnohé problémy cyklicky opakují a je nutné se jimi znovu zabývat na nové úrovni vývoje.

**Hledání nových lidských a finančních zdrojů** - Na provoz služeb, které chceme provádět, si musíme zajistit peníze. Získávání finančních prostředků není možné bez konkrétního plánu. Při hledání zdrojů je nutné zohlednit již vytvořené a osvědčené. Řešení, v která komunitní plán vyústí, budou kompromisem přání a možností místních lidských a finančních zdrojů. Hranice tohoto kompromisu však nejsou dány zvenčí.

**Řešit dosažitelné** - Komunitní plánování může být zaměřeno na jeden nebo více problémů v sociální oblasti. Šíře záběru musí být přiměřená místnímu společenství, jeho podmínkám, přání lidí a lidským i materiálním zdrojům.

**Přání lidí je víc než normativy** - Komunitní plán je především dohodou mezi uživateli, zadavateli a poskytovateli o podobě sociálních služeb. Analýzy popisující stav sociálních služeb a jejich porovnání s normativy může být užitečnou pomůckou pro tuto dohodu, nemůže ji však nahradit.<sup>7</sup>

## 1.6 Co obsahuje komunitní plán

- Popis a analýzu existujících zdrojů (soupis a popis státních, obecních i nestátních poskytovatelů sociálních služeb a služeb souvisejících).
- Statistické, sociologické, demografické údaje apod.
- Popis a analýzu existujících potřeb a přání obyvatel v dané oblasti.
- Představu o budoucnosti sociální služeb (stanovení priorit a cílů rozvoje služeb).
- Časový plán postupu prací a zásady, které je třeba při zpracovávání a kontrole plánu dodržovat.

---

<sup>7</sup> Metodika, str. 10

- Způsob jakým budou jednotliví účastníci na místní úrovni zapojeni do vytváření a naplňování komunitního plánu.
- Způsob jakým bude komunitní plán sledován, vyhodnocován, případně měněn.<sup>8</sup>

### **1.7 Kdo komunitní plán zpracovává**

Zpracovatelem KP je buď obec či kraj, kteří mají odborně vyškolené zaměstnance, nebo může být zpracovatelem pověřený subjekt např. nestátní nezisková organizace. V druhém případě musí být předem dohodnuta role a spoluúčast obce/kraje.

### **1.8 Zásady, které je nutno dodržovat při zpracování komunitního plánu**

- Potřeby, priority a směry rozvoje sociálních služeb musí být stanoveny lidmi, kteří v obci/regionu žijí.
- Veškeré činnosti na místní úrovni během přípravy i při naplňování plánu musí být provázány.
- Zkvalitňování sociálních služeb musí být považováno za žádoucí a důležitou součást místní politiky.
- Priority a směry rozvoje sociálních služeb vycházejí z přesvědčení o jedinečnosti, hodnotě, vrozené důstojnosti a právu na sebeurčení každého uživatele sociálních služeb.<sup>9</sup>

### **1.9 Fáze komunitního plánování**

Na počátku procesu komunitního plánování musí být dán, stejně jako na začátku každého procesu impuls. Tímto impulsem může být

---

<sup>8</sup> Kom. plánování věc veřejná, str. 7

<sup>9</sup> Kom. plánování věc veřejná, str. 7

osobní přesvědčení jednoho z budoucích účastníků komunitního plánování, může jím být dotační politika Ministerstva práce a sociálních věcí České Republiky nebo dotační politika samosprávných celků. V současné době jím může být i díky tlaku medií určitá populárnost, modernost, atraktivita. V tomto případě je ale komunitní plánování přebíráno často bez viditelné hlubší potřeby v regionu, a ne vždy je pak tento proces úspěšný. U komunitních plánování, která již proběhla, nelze mnohdy zpětně zjistit co bylo prvotním impulsem.

Po prvotním impulsu následuje **fáze přesvědčování, získávání komunity**, která probíhá současně s **informováním veřejnosti**. V této fázi jde o to, aby komunita přijala za svůj cíl plánovat a rozvíjet sociální služby, aby se ztotožnila s principy komunitního plánování, vytyčila si vlastní cíl a ten pak přijala za svůj. Plánovat a rozvíjet sociální služby neznamena dostat se za každou cenu k jakési poslední metě nazvané komunitní plán. Ten nemusí být jako celek někdy přijat a přesto může být komunitní plánování považováno za úspěšné. Úspěchem může být spolupráce v komunitě a informovanost klientů nebo potencialních klientů. Úspěchem je, když rada města nebo zastupitelstvo obce přijme několik dílčích prohlášení, dokumentů, zásad, které podporují vytyčené cíle v komunitě. Tato fáze je velice důležitá a dlouhodobá a může trvat i rok nebo dva.

Pak následuje **fáze vytvoření organizační struktury**, kdy se aktivní členové komunity hlásí do pracovních skupin. Důležité je, aby aktivní členové nebo alespoň jejich část byla zároveň lidmi, kteří mají na komunitu velký vliv a mají v daném regionu význam. Je vhodné, aby to byli členové zastupitelstva, členové významných politických stran, představitelé organizací poskytujících sociální služby. V organizačních strukturách by měli být zastoupeni poskytovatelé, zadavatelé i uživatelé. V jakém poměru a jakým způsobem není z dosavadních zkušeností v České republice zcela jasné. Faktem je, že pro uživatele může být účast na celém průběhu velmi náročná. Zároveň je velice

---

těžké připomínkovat poskytování služby, když vedle uživatele stojí například ředitel daného zařízení. Mezi uživateli panuje strach a ostych. V České republice snad i oprávněný. Náhradní alternativou může být spolupráce s kluby pacientů, svazy postižených, sdruženími rodičů, radami studentů. Dalším řešením, i když finančně náročným, je komunikační výcvik pro všechny členy pracovních skupin před započítím komunitního plánování.

Ve **fázi vytváření organizační struktury** musí dojít i k vytvoření materiálního zázemí. To znamená získávání finančních prostředků např. na pronájem sálů pro diskusní setkání, tisk pozvánek, letáků a vytvoření zázemí pro organizátory, tj. pro ty, kteří budou svolávat jednání, rezervovat prostory, pořizovat záznamy ze setkání. V praxi se ukazuje jako vhodné vytvořit kancelář zabezpečující administraci jako součást neziskové organizace nebo magistrátu města, např. oddělení pro sociální práci.

Po této fázi následuje **fáze sběru dat**. Pokud je vše dobře předjednáno a je nastaven funkční systém z předchozích fází, může být tato fáze velmi krátká. Z praxe se ukazuje jako výhodné navázat spoluprací např. s univerzitou, s katedrou statistiky, pokud se ve městě nějaká nachází. Sběr dat lze provádět metodami dotazníkového šetření, strukturovanými rozhovory, sekundární analýzou dat poskytnutých např. statistickým úřadem, svazem postižených, svazem pacientů. Jako doplňkové lze použít další metody: vyhlášení fotografické nebo malířské soutěže na různé téma, např. „co ztěžuje nejvíce život postiženým v našem městě“ nebo „co chybí nám, pacientům“, pro žáky škol „co rád dělám, když ve škole zazvoní zvonek a jdu domů“. Sestavené dotazníky je vhodné konzultovat s odborníky, aby nedošlo k tomu, že dotazník vypovídá o něčem úplně jiném než je pro proces komunitního plánování nutné vědět.

Po fázi zaměřené na sběr dat **následuje fáze vyhodnocení a interpretace dat**. V této fázi je v nejlepším případě potvrzeno to, co už dříve vyplynulo z jednání – jaké služby jsou a nejsou v regionu, jaká je

faktická obslužnost, jaké služby komunita potřebuje, a které jsou případně dublované. Katalog sociálních služeb, který je sestaven na základě získaných údajů, se pak stává vítaným pomocníkem pro profesionály i klienty.

Následuje **fáze hledání cílů, priorit**, kterých chce komunita dosáhnout v oblastí poskytování sociálních služeb. Toto je snad fáze nejsložitější a pro mnohé poskytovatele nejbolestivější, protože se na základě předchozích výzkumů objevuje většinou zjištění, že právě oblast jejich působnosti nepatří k nejpotřebnějším a nemusí být v budoucnu podporována. To však za každou cenu nemusí znamenat zánik zařízení nebo organizace. Zařízení může v současné době (rok 2004) fungovat i dál, protože hlavně v neziskovém sektoru jsou organizace podporovány z více finančních zdrojů, takže například ztrátu deseti procent finančních prostředků z městského rozpočtu lze nahradit z objemu celkového rozpočtu organizace. Situace je naprosto jiná pokud se jedná o zařízení zřizované přímo městem. Tam může dojít k úplnému zrušení zařízení. S tím souvisí ztráta pracovních míst osob, které doposud v zařízení pracovaly. Je nutné, aby rada města podporovala finančními i nefinančními prostředky služby, jejichž rozvoj si komunita stanovila jako prioritní. Bez této podmínky nemá celý proces téměř žádný smysl, kromě zvýšení informovanosti uživatelů, poskytovatelů a zadavatelů o poskytovaných službách. Cíle a priority by měly být sestaveny tak, aby jich mohlo být v rámci rozvoje dosaženo. Plánovat hvězdné, ale utopické cíle nemá smysl.

Tato fáze přechází plynule do **fáze sestavení písemného materiálu**, jímž je *komunitní plán*. Sestavení komunitního plánu však není nejvyšším možným dosaženým stupněm. Tím bylo v předchozí fázi sestavení priorit a společných cílů rozvoje sociálních služeb, které podporuje rada města nebo obecní zastupitelstvo. Komunitní plán lze chápat jako materiální produkt, k jehož sestavení nemusí dojít, pokud rada města přijme dílčí opatření. Jestliže je sestaven, měl by být v každém případě podpořen politickým vedením regionu.

Po této fázi následuje **fáze plnění vytyčených cílů**. To je fáze, která může trvat až tři roky. Na jejím konci je celý proces zhodnocen a může pokračovat v koloběhu, který začíná znovu od počátku.<sup>10</sup>

### 1.10 Právní úprava sociálních služeb

**Právní úprava sociálních služeb je obsažena v uvedených zákonech a vyhláškách:**

- zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů;
  - zákon č. 114/1988 Sb., o působnosti orgánů ČR v sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů;
  - vyhláška MPSV č. 182/1991 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon o působnosti orgánů ČR v sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů;
  - vyhláška MPSV č. 82/1993 Sb., o úhradách za pobyt v zařízeních sociální péče, ve znění pozdějších předpisů;
  - vyhláška MPSV č. 83/1993 Sb., o stravování v zařízeních sociální péče, ve znění pozdějších předpisů;
  - zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů;
  - zákon č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení), ve znění pozdějších předpisů;
  - zákon č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje;
  - zákon č. 290/2002 Sb., o přechodu některých dalších věcí, práv a závazků ČR na kraje a obce, občanská sdružení..., ve znění pozdějších předpisů;
- Sociálních služeb se dotýká i zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů; zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů; zákon č. 9/1991 Sb., o

---

<sup>10</sup> Komunitní plánování jako proces. On line - dostupný: <<http://www.komunitníplánování.wz.cz>>

působnosti orgánů ČR na úseku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů apod.

Nový pohled na filozofii poskytování sociálních služeb přináší připravovaný zákon o sociálních službách, který nově vymezuje práva a povinnosti státu a samospráv. Zejména pro obce je navrhováno, aby vytvářeli vhodné podmínky pro poskytování sociálních služeb. Je kladen důraz na aktivní roli uživatelů sociálních služeb, respektování jejich důstojnosti, práv a potřeb, podporu soběstačnosti a nezávislosti, odstranění či umírnění jejich sociálního znevýhodnění a umožnění co nejširšího zapojení do života společnosti.<sup>11</sup> Jeho přijetí je plánováno během roku 2008.

## **2. Komunitní plánování sociálních služeb ve Šluknovském výběžku**

### **Zahájení procesu komunitního plánování v ČR**

Komunitní plánování sociálních služeb jako způsob zajištění dostupnosti sociálních služeb a transparentního rozhodování o podobě sociálních služeb bylo pilotně ověřováno v rámci modulu 1. Česko-britského projektu "**Podpora MPSV při reformě sociálních služeb**" na Písecku v letech 2000-2003. Zkušenosti z procesu plánování na Písecku byly MPSV zúročeny jak při práci na metodických a koncepčních materiálech (např. Bílá kniha sociálních služeb, Operační program rozvoje lidských zdrojů), tak i při vytváření vzdělávacího programu k podpoře komunitního plánování sociálních služeb nebo při přípravě programového financování či dotačního řízení. Na území bývalého okresu Písek nyní pokračují procesy plánování sociálních

---

<sup>11</sup> Metodika, str. 25



služeb ve svazku obcí Milevska, kde je k dispozici **první komunitní plán sociálních služeb**.<sup>12</sup>

Hlavním koordinátorem všech aktivit v tomto regionu je Centrum komunitní práce, které své aktivity prezentuje na vlastních internetových stránkách [www.cekape.cz](http://www.cekape.cz).

## **2.2 Rozšíření KP do dalších míst v ČR**

V současné době existuje politická podpora pro plánování sociálních služeb ve všech krajích v ČR. Zatímco v některých krajích probíhá plánování víceméně ve všech obcích s rozšířenou působností, v některých regionech se plánování aktivně chopilo jen několik obcí nebo měst.

Obce, kde je plánování sociálních služeb realizováno, se nacházejí v různé fázi plánovacího procesu; zatímco někde je plánování teprve zahajováno, jinde se např. pracuje na mapování místních služeb a zdrojů či na zjišťování potřeb uživatelů služeb a informovanosti o službách mezi veřejností. V určitých obcích je již hotový komunitní plán sociálních služeb s výhledem na nejbližší léta, případně bylo přikročeno k realizaci jednotlivých opatření a úkolů, které z něj vzešly.

Podpora obcím ze strany krajů se přitom mnohdy odehrává jak na úrovni politické tak i v oblasti informační a konzultační činnosti nebo prostřednictvím zajištění vzdělávání, či další metodické podpory.<sup>13</sup>

### **Finanční podpora plánování sociálních služeb – ESF**

Evropský sociální fond nabízí příležitosti k finančnímu zajištění plánování sociálních služeb, a to jak na regionální úrovni (SROP =

---

<sup>12</sup> Komunitní plánování. On line - dostupný: <<http://www.mpsv.cz/858>>

<sup>13</sup> Komunitní plánování. On line - dostupný: <<http://www.mpsv.cz/858>>

Společný regionální operační program), tak i v celostátní rovině (OP RLZ = Operační program rozvoje lidských zdrojů).<sup>14</sup>

### 2.3 Průběh a výsledky KP v Ústí nad Labem

Centrum komunitní práce, poradenská organizace, o.s., Ústí nad Labem, se společně s městem Ústí nad Labem a ostatními sociálními partnery začala zabývat komunitním plánováním již v roce 1998. Jejich inspirací bylo komunitní plánování ve Velké Británii, a protože sami neměli dostatek zkušeností, usilovali o pomoc expertů z Velké Británie. To se nakonec podařilo a u zrodu 1. Komunitního plánu sociální péče stáli paní A. Taylor a pan CH. Pursseel.

V roce 2000 byl radou města tento plán péče města Ústí nad Labem na období let 2001-2003 úspěšně přijat a koncem roku 2003 a počátkem roku 2004 vyhodnocen.

*„Cesta, kterou jsme před třemi roky nastoupili, nebyla jednoduchá. Překonávali jsme překážky, které jsme málem nezvládli. O to větší je naše uspokojení i profesionální hrdost, že jsme práci nevzdali a dovedli ji do zdárného konce.“<sup>15</sup>*

Od konce roku 2003 byly zahájeny práce na druhém komunitním plánu na období 2004-2006. Ten byl schválen zastupitelstvem města a v současné době je naplňován.

Plán bude během následujících tří let rozvíjet síť sociálních služeb tak, aby lépe vyhovovala občanům města a citlivěji reagovala na jejich potřeby. Plán navazuje na 1. Komunitní plán, který byl realizován v předchozích třech letech, a v jehož rámci vzniklo ve městě Ústí nad Labem 41 nových služeb, ročně byly poskytnuty služby (kontakty) zhruba 68 000 klientů. Plán je vázán na řadu koncepčních dokumentů

---

<sup>14</sup> Komunitní plánování. On line - dostupný: <<http://www.mpsv.cz/858>>

<sup>15</sup> 1. Komunitní plán péče. On line - dostupný: <<http://www.cekape.cz/hlavni.htm>>

města Ústí nad Labem, především na program „Zdravé město Ústí nad Labem“.

Komunitní plánování se stalo standardní metodou v městě Ústí nad Labem.<sup>16</sup>

## 2.4 Počáteční iniciativa KP ve Šluknovském výběžku

Prvním impulsem k vypracování komunitního plánu byl současný chaos v sociálních službách v oblasti Šluknovského výběžku. Na jedné straně je zde nadbytek služeb institucionálních a na druhé nedostatek služeb terénních a denních center. Poslední velkou kapkou do poháru trpělivosti byla snaha kraje vybudovat další mamutí ústav. Lidem, kterým nebylo jedno kam bude vývoj sociálních služeb v kraji dál směřovat, zejména zástupcům neziskových organizací (Agentura Pondělí, Farní Charita Rumburk), ale i zástupcům ústavů sociální péče bylo jasné, že bez komunitního plánu nikdo nezabrání tomu, aby nebyly investovány peníze na výstavbu dalších ústavů, a finanční prostředky na potřebné služby nebo na zkvalitnění již stávajících žádné další nebudou. Přitom je všeobecně známé, že velké ústavy sociální péče se potýkají s nedostatkem kvalifikovaných pracovních sil, nemají možnost rozvoje atd. právě z důvodu nedostatku finančních prostředků.

Komunitní plán se ukázal jako ideální nástroj pro řešení situace. Stejně tak jako má město územní plán, který jasně specifikuje rozvoj výstavby, je v sociální sféře nutno určit směr, priority, strategii. Potom by se v budoucnu nemělo stávat, že by se uvažovalo o výstavbě například dnes již přežitých a zastaralých gigantických ústavů. Dalo by se říci, že jde konečně o první impuls „zdola“. Jinými slovy: my, kdo tu žijeme a pracujeme, chceme mít také právo rozhodovat. (I přesto jedna z iniciátorek komunitního plánování v Šluknovském výběžku ing. Lampová v této chvíli pochybuje o síle hlasu komunity proti rozhodnutí, které vzniklo „nahore“.)

---

<sup>16</sup> 1. Komunitní plán péče. On line - dostupný: <<http://www.cekape.cz/hlavni.htm>>

Na prvních sezeních se sešli zástupci některých neziskových organizací a ústavů sociální péče, a zástupci a starostové pověřených měst Varnsdorfu, Rumburku a Krásné Lípy. Ukázalo se, že v regionu je vůle komunitní plán udělat, a obce přislíbily aktivní účast a podporu. Poté byl podán projekt na MPSV, jehož součástí musel být odhlasovaný příslib ze strany obcí a měst, a doloženo odborné vedení projektu. Proto se ihned několik lidí začalo připravovat ve vzdělávacím programu Centra komunitního plánování v Ústí nad Labem a zároveň se spojilo se Sdružením pro rozvoj Šluknovska, což je sdružení všech starostů obcí a měst, kde byla oficiálně získána podpora, tentokrát již celoregionálního komunitního plánu, v té době ojedinělého počtem obcí i celkovou rozlohou.

## **2.5 Teoretická příprava členů vedoucího týmu**

Vzdělávání vedoucího týmu financovala města Varnsdorf a Rumburk, které vyškolily jednoho svého zaměstnance (p. Diviš), a dále se podílely poskytnutím prostorů a pomůcek potřebných k setkávání. Finanční prostředky na katalog sociálních služeb byly získány z grantu MPSV, Agentury Pondělí a kraje. Většina lidí z neziskového sektoru, podílejících se na komunitním plánování, pracovala mimo své pracovní povinnosti dobrovolně bez odměny.

## **2.6 Zadavatel a finanční zastřešení projektu**

Zadavatelem komunitního plánu bylo Sdružení pro rozvoj Šluknovska. Projekty písemně zpracovala paní Lampová z Agentury Pondělí.

## 2.7 Prvotní příprava

### **Zformování první realizační skupiny:**

Ta vykrystalizovala tzv. „za pochodu“, a byli v ní již zmínění lidé, kteří podali impuls ke vzniku komunitního plánu a zástupci pověřených měst. Jednotliví členové v realizační skupině měli na starosti pracovní podskupiny, rozdělené podle cílových skupin sociálních služeb. Protože se ve výběžku lidé zabývající se podobnou tematikou navzájem znají, složení pracovních skupin se uskutečnilo pouze oslovením zodpovědné osoby, která si našla kolegy, s nimiž potom dál pracovala. Skladba skupin tedy byla spíše náhodná a nedá se říci, že by sestávala z vyrovnaného zastoupení všech institucí. Byly osloveny všechny instituce a organizace, a rovněž se spoléhalo na vlastní iniciativu. Kdo měl čas a možnost, ten se zapojil... po několika setkáních zůstalo zdravé jádro.

Hlavním úkolem bylo vypracování jednacního řádu realizační skupiny, aby se vyloučila jakákoliv disproporce při hlasování. Tzn. že i když z jedné organizace přišli tři lidé, měli pouze jeden hlas (jedna organizace – jeden hlas).

*Fungovalo vše dobře? „Jsme rádi, že se věci udály tak jak se udály, byl to malý zázrak. Všechny pracovní skupiny pracovaly, některá byla menší, některá větší, kromě skupiny etnik a nepřizpůsobivých občanů. Tam bylo nejméně(nula) zájemců, a ti, kteří to nakonec dostali na starost, považovali úkol za příliš náročný a nerealizovatelný. Jedinou útěchou (?) jsou zprávy z jiných měst, že i oni měli naprosto stejný problém. Těžko se dělaly swot analýzy, závěry, dlouhodobá plánování, velmi obtížné byly schůzky se zástupci etnik.“<sup>17</sup>*

### **Časový harmonogram**

Začátek příprav podzim 2003;

---

<sup>17</sup> Citace z rozhovoru s jednou z hlavních iniciátorek projektu paní Ing. Monikou Lampovou

oficiálně byl projekt podán na rok 2004;

na konci roku 2004 vyšel katalog.

Plán byl vypracován pro rok 2004-2008

### **Plán pro získání politické podpory ze strany obcí**

Na začátku byla kontaktována některá stěžejní zastupitelstva, protože kdyby projektu nebyli nakloněni ideově a nepodpořili ho dotacemi, nemohl by vůbec začít. Vytvoření komunitního plánu musela schválit všechna zastupitelstva (což se stalo, kromě Velkého Šenova). Schválením se komunitní plán stal závazným dokumentem a nikoliv jen kus papíru, na který se po čase zapomene.

### **Principy komunitního plánu sociálních služeb**

Komunitní plán sociálních služeb v Šluknovském výběžku byl zpracován pro zadavatele „Sdružení pro rozvoj Šluknovska (SPRŠ). Obce, které jsou členem Sdružení pro rozvoj Šluknovska svým souhlasem s komunitním plánem sociálních služeb se zavazují, že v případě další tvorby sítě sociálních služeb, případně změny koncepce (změna charakteru, kapacita zařízení, změna právní formy atd.), budou požadovat vyjádření Realizační skupiny pro komunitní plánování sociálních služeb ve Šluknovském výběžku. Krajský úřad Ústeckého kraje při tvorbě krajského komunitního plánu sociálních služeb bude respektovat výstupy z našeho komunitního plánu a jako významný poskytovatel sociálních služeb ve Šluknovském výběžku bude brát zřetel i na vyjádření realizační skupiny.“<sup>18</sup>

## **2.8 Vytvoření organizační řídicí struktury pro zpracování KP**

Vedoucí pracovních skupin byly členy realizačního týmu, kromě nich i zástupci některých měst: Šluknova, Rumburka a Varnsdorfu. Byli

přizváni i další občané z kraje (Ústí nad Labem). Řídící struktura byla stanovena zástupcem rumburského městského úřadu p. Divišem, který schůzky koordinoval a řídil. Centrem pro komunitní plánování byl vypracován teoretický základ, metodika – jednací řád. Tato metodika však nemohla být striktně dodržována, protože situace byla jiná (metodika byla vypracovaná pro město), a došlo tedy v ní k drobným odlišnostem. Materiály byly posílány ke konzultacím p. Polesnému z Centra KP, který přijel pomoci i se swot analýzou. Nebyl dodržen zejména bod týkající se standardů kvality, který se jevil problematický pro některé skupiny. Konkrétně zakomponování standardů kvality do komunitního plánování. (První návrh byl takový, že náhodně vylosovaná skupina zástupců všech pracovních skupin provede šetření kvality ve všech institucích, další možností bylo zmapování profesionální kvality nezávislou agenturou). Tento bod se zdál neřešitelný a proto realizační skupina usoudila, že než aby tento problém zablokoval celý proces, bude nutné najít kompromisní řešení. Byl proto vypracován etický kodex pro poskytovatele služeb, který musí být v každé instituci vyvěšen na viditelném místě a hlavně dodržován.

I přesto, že toto řešení je velkým ústupkem, považuje ing. Lampová, realizátorka projektu za úspěch i to, že se otevřeně začalo o tomto tabuizovaném tématu mluvit. A i přes prvotní bariéru se vedoucí pracovníci později do diskuse o tomto tématu bez problémů zapojili a projevíli zájem. (Je to pro ně nové a závažné téma, zaběhnuté systémy se mění těžko.) Navíc v novém sociálním zákoně, který by měl být schválen v roce 2008, je povinnost všech poskytovatelů sociálních služeb mít certifikáty kvality, takže se reformám své práce a přístupu ke klientům nevyhnou... V opačném případě zaniknou - nedostanou peníze z veřejných prostředků.

---

<sup>18</sup> Komunitní plán Šluknovského výběžku

➤ **Nejvyšším orgánem** komunitního plánování je Sdružení pro rozvoj Šluknovska – úkoluje a schvaluje zásadní dokumenty komunitního plánování sociálních služeb.

➤ **Manažerská skupina** je tří až pětičlenný tým, který se skládá z koordinátora, projektového manažera a dalších maximálně tří členů pověřených konkrétními úkoly. Akční skupina - zaměření na dokončování úkolů realizační skupiny (zajištění tisku katalogu, komunitního plánu). Skupina se schází dle potřeby.

➤ **Realizační skupina** je tvořena vedoucími pracovních skupin, schází se jednou v měsíci, všichni účastníci musí mít informace ze svých skupin, aby mohli rozhodovat.

➤ **Pracovní skupiny:**

Senioři,

služby uživatelů drog,

služby občanům se zdravotním postižením,

služby pro děti a mládež,

nouze, krize, poradenství,

etnika.<sup>19</sup>

## 2.9 Porozumění problémům v komunitě

### Vytvoření a zveřejnění mechanismů pro aktivní spoluúčast veřejnosti

Pracovní skupina se snažila komunikovat s klienty a to přímo, nebo i písemně pomocí dotazníků, jezdilo se po institucích. Oslovení komunity proběhlo pomocí dotazníků, které byly umístěny se schránkou na veřejném místě – budovách úřadů, ale téměř nikdo se nezapojil, výjimku tvořili jedině rodinní příslušníci klientů. I přesto, že se do KP sami klienti nezapojili, má na ně celá akce dopad – díky katalogu mají povědomí o celé problematice, což předtím vůbec

<sup>19</sup> Komunitní plán Šluknovského výběžku, str. 17



nebylo. Plánování sociálních služeb je i dost odborná záležitost. Na druhé straně bude v budoucnu přesunuto více odpovědnosti na členy rodiny, kteří potřebují pomoc a péči zpět na rodinu, takže veřejnost komunity bude muset více vědět a být více aktivní než doposud. (Novum bude po schválení zákona v roce 2008 ve větších finančních podporách pro pečující, zlepšení terénní služby atd., což donutí občany více přemýšlet nad tím, co je vyjde levněji.)

Provedení **analýzy potřeb a zhodnocení existujících zdrojů** bylo provedeno na základě výsledků dotazníků, rozhovorů s klienty a dalších šetření. Poté došlo ke zhodnocení silných a slabých stránek existujícího systému sociální služeb, vyjmenování příležitostí a rizik a nastínění trendů pro rozvoj sociální služeb. Výsledkem byly **swot analýzy** z jednotlivých skupin. Skupiny měly volné ruce a nebyla kontrola nad tím, zda jsou výsledky kvalitní. V některých skupinách bylo málo klientů, málo zdrojů informací...

## 2.10 Strategie rozvoje sociálních služeb<sup>20</sup>

Informace byly sebrány z pracovních skupin. Obecné dlouhodobé záměry se vytyčily na těchto základech realizační skupinou. Viz komunitní plán.

## 2.11 Od plánování k provádění

Informování veřejnosti o uskutečňování plánu se děje přes media v místním tisku. Na podzim roku 2005 se realizační skupina opět schází a pokračuje.

Překážky v realizaci, které vidí ing. Lampová:

*„Lidé, kteří se zapojili do realizace KP budou mít čím dál méně času pro úkoly do dalších čtyř let. Jsou třeba peníze pro projekty a také*

---

<sup>20</sup> Komunitní plán Šluknovského výběžku

*personální zajištění – lidé jsou klíč. Dále je demotivující fakt, že kdyby se KP nerespektoval, stane se cárem papíru.*

*Čas zhodnotí co KP přinese. Pocit z vykonané práce je dobrý, ale když se KP nebude realizovat, je to vše marné. Když se polovina splní, bude to úspěch. Všichni se stmelili a začala komunikace mezi institucemi, lidé se poznali, utvořily se vazby, a to má primární význam pro klienta.<sup>21</sup>*

### **3 Oblast sociálních služeb etnickým menšinám**

#### **3.1 Vymezení cílové skupiny**

Do této skupiny patří všichni občané z etnických menšin, děti a dospělí, kteří žijí na území Šluknovského výběžku a u nichž vznikají sociální potřeby spojené s problémy s integrací do majoritní společnosti. Týká se to zejména (ale ne pouze) občanů ze znevýhodněného sociokulturního prostředí, s prioritou romských občanů.

Tato etnická skupina je dlouhodobě na prvním místě v neoblíbenosti u české majoritní společnosti a z tohoto diskriminačního postoje pramení většina jejích problémů.

V romských komunitách je velice těžké získávat jakékoli potřebné údaje. Čísla ze sčítání lidu jsou zkreslená a neodpovídají realitě. Lze se domnívat, že důvodů, proč se Romové oficiálně nehlásí ke své národnosti, je několik: strach způsobený dlouhodobou diskriminací, nízké sebevědomí, mnoho Romů se hlásí ke své bývalé státní příslušnosti - slovenské.<sup>22</sup>

---

<sup>21</sup> Z rozhovoru s Ing. Lampovou, realizátorkou KP

<sup>22</sup> Přednášky Etnické menšiny - Sekyt

### Sčítání lidu z roku 2001 ve Šluknovském výběžku

Město, obec	Obyv. celkem	Národn. česká	moravská	slezská	slovenská	romská	polská	německá	ukrajinská	vietnamská
<b>CELKEM</b>	<b>54 573</b>	<b>49 794</b>	<b>60</b>	<b>2</b>	<b>1 699</b>	<b>119</b>	<b>320</b>	<b>1 598</b>	<b>136</b>	<b>460</b>
Dolní Podluží	1 201	1 064	3	0	44	0	9	33	7	9
Dolní Poustevna	1 948	1 546	1	0	58	0	6	100	4	175
Doubice	80	74	0	0	0	0	1	1	1	0
Horní Podluží	758	702	1	0	16	1	1	19	0	0
Chřibská	1 429	1 347	0	0	43	0	5	20	1	1
Jiřetín pod Jedlovou	570	484	1	0	25	0	4	30	0	0
Jiřikov	3 920	3 533	7	0	134	22	14	95	14	2
Krásná Lípa	3 639	3 268	5	1	100	5	5	116	17	4
Lipová	650	571	0	0	22	0	3	46	4	3
Lobendava	333	304	0	0	11	3	2	12	1	0
Mikulášovice	2 397	2 129	1	0	75	0	34	120	2	7
Rumburk	11 024	10 099	9	0	215	22	40	224	17	114
Rybniště	709	665	0	0	16	0	2	12	1	0
Staré Křečany	1 175	1 006	0	0	40	12	0	45	1	0
Šluknov	5 658	5 024	4	0	181	34	52	131	38	21
Varnsdorf	16 040	14 321	24	1	638	18	121	397	22	118
Velký Šenov	2 014	1 779	1	0	67	2	10	105	6	1
Vilémov	1 028	878	3	0	14	0	11	92	0	5

Protože v naší oblasti nejsou téměř žádné organizace pracující s touto etnickou menšinou, jediným zdrojem informací o této menšině jsou sociální úřady a školy, zejména pak tzv. zvláštní<sup>23</sup>. Sociální úřady se většinou setkávají pouze se sociálně potřebnými a společensky nepřizpůsobivými občany. Tito většinou reprezentují romskou etnickou menšinu v médiích (ne dobrovolně), což opět zkresluje realitu a bohužel velice ovlivňuje předsudky a stereotypy o Romech v české společnosti.

Oficiálně tedy zjistit kolik romských občanů je nezaměstnaných a pobírá sociální dávky nelze. Nelze zjistit ani kolik jich opravdu je, natož potom jejich konkrétní potřeby, atd.<sup>24</sup> Na závěr lze říci, že o této cílové skupině nevíme téměř nic a je tedy možné se opřít pouze o všeobecné poznatky z historie, z jiných míst ČR, z dlouhodobých výzkumů a z vývoje procesu pomoci romské etnické menšině na národní úrovni.

### 3.2 Historie romského národa

#### Pravlast Romů a důvody migrace

Otázka původu romského etnika prošla ve svém vývoji dlouhou cestou plnou omylů a zmatků, než dospěla ke svému dnešnímu

<sup>23</sup> Zastaralý termín, dnes Školy pro žáky se speciálními.....

<sup>24</sup> Neoficiálně se dá odvodit, že ve Šluknovském výběžku je zhruba 9-10% obyvatel romského původu, nebo přesněji řečeno lidí, kteří jsou za Romy považováni, tj. 4 800 – 5 400 lidí.

Nejpalčivějšími problémy jsou: **vzdělání** - Většina romské populace (žijící na ubytovnách) má jen základní vzdělání a někdy ani neukončené. V návaznosti na nedostatečné vzdělání je nedostatek pracovních příležitostí, **vysoká nezaměstnanost**. Sociální politika vlády a podpora nezaměstnaných po časově neomezenou dobu podporuje slušný život bez práce a povinností, bohužel i ta nejmladší generace má „vzory“ nepracujících rodičů. Dalším velkým problémem je **bydlení** v důsledku dlouhodobé sociální závislosti – špatné sociální situace. Řada rodin však byty měla a přišla o ně z důvodů neplacení nájemného, nebo z důvodu poškozování domů a zařízení bytů až k úplnému vybydlení. Dalšími jsou zadluženost, nedostatečná hygiena, drogy, gamblerství a kriminalita mladistvých. (Ze zdrojů sociálních odborů Varnsdorfu a Rumburka)

Podle výstupů z informačního systému sociálních služeb v Ústí nad Labem 1999: **Potřeby cílové skupiny:** *Informovanost, péče o vlastní osobu, vedení domácnosti, ubytování/bydlení, stravování, zaměstnání, vztahy, emoční podpora, bezpečnost, finance, náplň volného času, vzdělání.* Uživateli i poskytovateli byly shodně označeny tři nejdůležitější: **informovanost, vztahy, emoční podpora.**

vyjádření. Pravá domovina Romů byla objevena ke konci 17. století, kdy lingvisté J. C. Ch. Rudige a H. M. G. Grellmann položili první vědecké základy romistiky. Porovnáváním romštiny a sanskrtu vysledovali, a jejich následovatelé tento fakt potvrdili, že zemí původu Romů je Indie.<sup>25</sup> Předkové Romů patřili k nejnižším řemeslnickým kastám. Profesní skladba kast vycházela z toho, co měli nemajetní Romové k dispozici. Uměli si poradit s kůží, hlínou, proutím, kovem a jiným přírodním materiálem. Prováděli také nejrůznější opravy. Jinou skupinou byli muzikanti, kejklíři a tanečníci. Ti však své skromné výdělky doplňovali žebráním a drobnými krádežemi.

Kvůli potřebě stálého odbytu svých služeb a výrobků byli nuceni již v Indii kočovat. Jedním z důvodů migrace bylo pravděpodobně právě hledání nového odbytiště. Určitá část těchto skupin se občas usazovala. Část, která setrvala u kočovného způsobu života přecházela z místa na místo, a to z důvodu hledání snesitelnějších a volnějších podmínek pro život, ale také proto, že na usedlý způsob života nebyla přivyklá.

Migrace Romů z Indie trvala staletí a svou vlast opouštěli po vlnách. Dva největší migrační směry byl jižní, který vedl přes Egypt a severní Afriku až do Španělska a severní směřující přes Turecko do Evropy.<sup>26</sup> V současné romštině lze vysledovat slova převzatá ze 13 jazyků.

### **Příchod Romů do Evropy**

Dějiny Romů v Evropě jsou složitou spleť řady příběhů a osudů různých skupin, jež se od sebe lišily způsobem obživy, dialektem, kulturou i tím, jak vycházely s neromským obyvatelstvem. To se k nim chovalo od země k zemi rozdílně. Většinou však měl vztah k Romům společného jmenovatele: diskriminaci, perzekuci, pronásledování.

---

<sup>25</sup> Nečas, str. 9

<sup>26</sup> Horváthová, str. 25

Velmi sporné jsou údaje o prvních Romech na našem území. Jeden ze tří uznávaných pramenů - Dalimilova kronika uvádí již rok 1242, další dva prameny přibližně rok 1400. Přicházeli v poměrně velkých skupinách. Zpočátku byli přijati vlídně a získali dokonce i dva ochranné listy krále Zikmunda, ovšem brzy se začaly šířit stížnosti na jejich magické praktiky, které byly hodnoceny jako bezbožnost a parazitní chování. Stávají se z nich opět štvanci, kteří jsou na základě královských nařízení vypovídáni ze země, mučeni, zabíjeni, užíváni k nuceným pracím, atd.

I přes kruté pronásledování byly podmínky v Čechách snesitelnější než v okolních zemích a romské etnikum, přeživší tvrdou perzekuci, se u nás natrvalo usadilo.

### **Po válce**

Nejstrašnější kapitolou historie českých Romů byl holocaust za druhé světové války. Téměř všichni, přibližně 5-7000 lidí<sup>27</sup>, zahynuli v koncentračních táborech, a proto dnešní romská populace jsou po válce přistěhovaní Romové ze Slovenska. Tito válkou zdecimovaní lidé k nám přicházeli ve velké míře samostatně bez rodin, za prací. To vedlo k rozpadu tradičních romských velkorodin, a i když nějaká rodina přijela do Čech celá, komunisté ji záměrně rozstěhovali za účelem cílené asimilace. Právě z romské velkorodiny ovšem vycházely životní pravidla a hodnoty, které jim dnes tolik schází.

V jejich životě nastává tedy jakési duchovní vakuum, které je zároveň vakuem mravním. Osudnou byla komunistická koncepce řešení „cikánské otázky“, která byla pojata stejně jako v celém východním bloku pouze jako otázka sociální. Romové jako národ měli postupně splynout s českou a slovenskou většinou, tedy v podstatě zmizet. Hübschmanová, naše přední romistka, už jako studentka vycítila k jaké katastrofě to povede. Závěrem své citace říká: „....se

---

<sup>27</sup> Nečas, str. 13

ztrátou jazyka, na který byla vázána veškerá slovesná tvorba dennodenně připomínající hodnoty, s rozpadem komunity, která bděla nad tím, aby byla dodržována úcta a etika, budou Romové vehnáni do kulturního a etického vakua, odkud nevede cesta jinam, než do nápravných zařízení. Odnětí jedněch hodnot neznámá automatické přijetí hodnot jiných, jak si to ideologové socialismu představovali.“<sup>28</sup>

Komunistická strategie spočívala v kombinaci národnostního útlaku (plynouceho z neuznání romské národnosti) a paternalistickým rozmazlováním Romů. Upíralo se jim právo na svébytnost kultury a životního stylu, na druhé straně měli zaručeno slušné bydlení a stálé zaměstnání. Režim tímto úspěšně kamufloval i kontrast mezi sociokulturní úrovní gádžů a Romů. V roce 1971 zpráva o sociologickém výzkumu musela konstatovat masivní averzi gádžů vůči Romům v celé republice.

### **Rok 1989**

Zhroucení komunismu v Evropě naší zemi přineslo svobodu, která byla pochopena jako příležitost k obnovení demokracie západního typu. Trochu s nadsázkou místo toho vznikl zmatek nemající žádný řád, označován jako Divoký východ – prostor svobody především pro silné, pohotové a bezohledné zlatokopy, a pro lidi posedlé touhou po moci a po slávě. Individuální hodnota byla jakožto nejvyšší hodnota postavena nad odpovědnost, trh nad morálku, ekonomika nad právo.

„Jaká je potom perspektiva typického Roma, tedy člověka bez dobrého vzdělání, nezaměstnaného, vykořeněného, těžko se orientujícího v nových podmínkách, možná i nemocného, zklamaného ve svých nadějích, ustrašeného, čtoucího na zdech našich měst nápisy jako: ‘Cikáni do plynu!’“<sup>29</sup>

---

<sup>28</sup> Hübschmanová,

<sup>29</sup> Říčan, str. 29

Listopad 1989 byl v životě Romů velkým předělem. Přinesl jim, kromě toho co přinesl všem občanům, navíc svobodu užívat svého jazyka a pěstovat svou národní kulturu. Brzy na to se ovšem ukázalo, že Romové zatím nedokážou nových příležitostí dostatečně využít. Jejich situace se ve svém celku nezlepšila, došlo naopak k markantnímu zhoršení.

Po pádu komunistického režimu přišla náhlá nezaměstnanost. Po 40 letech zajištěné práce si museli najednou Romové se svým nízkým vzděláním zabezpečovat práci sami. Ovšem pracovní tempo a přístup k práci, který v nich vypěstoval režim (a nejen v nich) brzy vedl k propouštění a k životu na podpoře. V této situaci bylo nemálo těch, kteří hledali uplatnění na nelegální půdě, kde ho v rámci svých možností našli.

Dalším negativním prvkem se stal jakýsi **mediální pranýř**. Svoboda projevu, která nastala po revoluci ve svých důsledcích Romy poškozuje. Romský problém je dobře „prodávané téma“, a proto jsou informace prezentující Romy v nepříznivém světle co nejvíce zveřejňovány a rozmazávány.

„...zejména tisk a televize nejvíce přinášejí zprávy a jiné pořady záměrně sestavené tak, aby to vyhovovalo nepřilíš kulturní většině. Ta je ovšem vůči Romům zaujata. Dříve vláda potlačovala každou zprávu, jež by prozrazovala selhání její romské politiky. Dnes jsou naopak nejvíce uveřejňovány informace prezentující Romy v nepříznivém světle: jako lidi, kteří jsou na štíru se zákonem a hygienou, kteří se štítí práce a neoprávněně pobírají velkorysé sociální dávky z peněz daňových poplatníků, devastují byty, žijí z prostituce, holdují alkoholu, zanedbávají a zneužívají své děti, atd. Následky tohoto stavu jsou pro Romy katastrofální...“<sup>30</sup> Do hloubky nepřemýšlející gádžové jsou totiž díky malé skupině Romů, které se romská kriminalita týká, utvrzováni, jak nezvládnutelný živel Romové jsou. Napětí a nenávist vzrůstá.

---

<sup>30</sup> Říčan, str. 30



V důsledku duchovního a morálního úpadku romská populace snadněji propadá vlivu omamných látek, prostituci, gamblerství či brakové mediální zábavě.

### 3.3 Etnické klima v české společnosti

Analýza byla provedena na základě výsledků dvou sociálních výzkumů z roku 1994 Ivana Gabala a kolektivu.

Transformační proces, kterým naše republika prochází, přináší v oblasti národnostních menšin dva **zásadní okruhy změn**. V první řadě je to změna politického, právního a institucionálního rámce, který je relevantní při utváření, ochraně a posílení práv menšin jako specifické oblasti lidských práv. Za druhé je to stav a vývoj společnosti samé, míra a povaha pozornosti vůči etnickým vztahům.

**Analýza etnických poměrů** uvnitř české společnosti vyžaduje hlubší pohled do struktury, logiky a diferenciací názorů české populace a v neposlední řadě alespoň pokus o **zmapování směru vývoje české společnosti** k otevřené, nebo xenofobní a uzavřené společnosti. Výsledky sociologických výzkumů vypovídají o etnických postojích a názorech majoritní populace.

Po ekonomických a sociálních problémech, které jsou na prvním místě, vnímají dvě třetiny české populace **problematiku etnických menšin** potenciálně vážně. Toto hodnocení je však nezávislé na transformaci a s ní spojených problémů země. Nelze očekávat jejich automatické vyřešení či zmizení s ukončením hospodářské a politické transformace systému a společnosti.

V dnešní české společnosti spíše zesiluje **odmítavé stanovisko** české populace **k rostoucímu počtu cizinců** přicházejících, ale i žijících v České republice. Dvacet pět procent z dospělé populace, zejména starší věkové skupiny, příliv hodnotí dokonce velmi nepříznivě. Připisují spontánně cizincům významný díl odpovědnosti za explozi kriminality (1990). Analýzy kriminality ovšem takovou souvislost

nepodporují. Další obava vzrůstá z podezírání cizinců z obsazování dobrých pracovních míst.

Přijatelnost či nepřijatelnost cizinců je daná **původem cizinců**. Masivně odmítavé stanovisko si česká populace udržuje vůči cizincům arabského původu a Romům. Jsou to skupiny nejvíce etnicky odlišné a díky dlouhodobému vývoji celé situace jsou zejména Romové považováni za nejčizější cizince. Tato etnická menšina je vnímána pouze jako zdroj problémů, nemající žádný přínos a prakticky nepřijatelná do sousedství pro každodenní soužití.

Díky kulturní stejnorodosti a svým způsobem života dává česká populace přednost tomu, **aby se cizinci co nejvíce přizpůsobili** našim zvyklostem. Zatímco právo žít po svém, podle svých zvyklostí a tradic, cizincům dává pouze menšina obyvatel. Český způsob života je v naší společnosti široce vyžadovanou normou.

Další převažující názor je, že jako národ **nejsme nikomu nic dlužni** a to i v případě uprchlíků v tísní! Máme se starat pouze o sebe a nemusíme emigrantům oplácet vstřícnost, to je názor celých sedmdesáti procent obyvatel. Tato historická sebestřednost patří mezi určující postoje pokud jde o uzavřenost a odmítání cizinců, a etnickou netoleranci nebo rasismus.

### **Postoje k Romům**

Romové jsou vnímáni jako **autentičtí cizinci**. Česká společnost v principu rozlišuje tři výklady **původu problémů** s romskou menšinou:

- Rasový původ nepřizpůsobivosti Romů, jejich lenost, nepracovitost, tendence k podvádění a zneužívání politických i sociálních podmínek u nás.

- Druhý názor se odvolává k historicko-společenským kořenům. Zejména k dlouhodobé zaostalosti a diskriminaci Romů, avšak zároveň k nedostatečné aktivitě a otevřenosti dnešní české společnosti z hlediska její snahy o integraci Romů do školských i pracovních příležitostí.

- Třetím výkladem je spojení s efektem „komunistické ledničky“ a postkomunistickou fází vývoje, v které se objevují dříve skryté problémy. Česká společnost prochází celkově složitým, problémovým, netolerantním až konfliktním obdobím poklesu morálky, občanské odpovědnosti a celkové oboustranné nezralosti.

Pro srovnání s dnešní situací byl vybrán článek:

**STEM: Češi nechtějí za sousedy Romy**

*Praha, 2. 5. 2005, 15:16 (ČTK/ROMEA)*

*Většině Čechů by se nelíbilo, kdyby měli za sousedy Romy. Pouze 13 procent lidí by případné soužití s romským sousedem neslo velmi dobře. Naopak nejlépe vnímanými cizinci v Česku jsou Slováci - 92 procentům Čechů by Slovák jako souseď nevalil.*

*Zhruba šest lidí z deseti míní, že česká veřejnost přistupuje k cizincům žijícím v Česku bez předsudků a zaujatosti. Velká část obyvatel, celkem 42 procent, si to ovšem nemyslí.*

*Úplně nejhůře lidé vnímají Romy, 87 procent respondentů na možné sousedství s nimi pohlíží negativně. Zhruba třetina Čechů sousedství s Romem považuje za „zcela nepřijatelné“, 28 procent by ho „neslo těžce“ a 27 procentům dotázaných by „nebylo příjemné“. Velmi negativní postoje Češi zaujímají také k Čečencům či Afgháncům.*

*Průzkum Centra pro výzkum veřejného mínění z letošního března, který se týkal vztahu Čechů k menšinám, přinesl podobné výsledky. Podle něj nechtějí mít Roma za souseda tři čtvrtiny Čechů.*

*Kladný vztah mají Češi vedle Slováků především k západním národům. Přes tři čtvrtiny lidí by snášelo velmi dobře sousedství s Angličanem, Francouzem či Američanem. Vnímání Židů a Němců je celkově poměrně pozitivní, ale poněkud rozporuplné. Příznivých hodnocení Němců s přibývajícím věkem respondentů klesá. Negativní postoje k Židům zase byly patrné u lidí s nižším vzděláním. K Čechům původem z Volyně či Kazachstánu jsou lidé převážně tolerantní. Sousedství s nimi by snášelo velmi dobře 52 procent dotázaných. Příslušníky dalších národů, obyvatele bývalé Jugoslávie, Rusy, Číňany, Ukrajince, Vietnamce či Araby, už by Češi za sousedy mít nechtěli.*

*Postoje Čechů k jiným národům či etnickým skupinám se za poslední čtyři roky příliš nezměnily. Z porovnání s výzkumem společnosti STEM z roku 2001 vyplývá, že nejvíce si v očích Čechů polepšili občané bývalé Jugoslávie a Vietnamci. Nejvíce si naopak pohoršili volyňští či kazašští Češi a Američané.*

**Následující data vyplynula z výzkumu Centra pro výzkum veřejného mínění Sociologického ústavu AV ze dne 21. - 27. 3. 2005<sup>31</sup>**

*Otázka: „V seznamu, který držíte před sebou, jsou vypsány různé skupiny lidí. Můžete prosím vybrat všechny ty, které byste nechtěl za sousedy?“*

*Z reakcí respondentů, vyplynulo, že nejčastěji se lidé chtějí distancovat od alkoholiků (87 %) a narkomanů (87 %) a hned za těmito dvěma skupinami se podle frekvence odmítání umístili lidé s kriminální minulostí (77 %) a také Romové (75 %). Tyto skupiny většina české veřejnosti považuje za problémové z hlediska soužití, a to se projevuje v otevřeně deklarované a výrazně většinové neochotě mít s nimi cokoli do činění.*

*Tabulka: Jsou podle Vás lidé v ČR tolerantní, snášenliví k těmto skupinám obyvatel?*

*(časová řada podílu kladných odpovědí v %)*

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2003	2005
<i>k Romům</i>	13	16	27	30	28	24	21	36

### **3.4 Některé důležité mezníky romské problematiky od roku 1989 po současnost**

➤ **Vznik zákona 40/1992Sb. O nabytí a pozbytí státního občanství.** Dopadem tohoto zákona 90% Romů slovenské státní příslušnosti žijících v Čechách, se k 1. 7. 1994 stalo bezdomovci.<sup>32</sup>

<sup>31</sup> [http://www.cvvm.castr.cz/upl/zpravy/100476s\\_ov50427.pdf](http://www.cvvm.castr.cz/upl/zpravy/100476s_ov50427.pdf).

<sup>32</sup> více na <http://romove.radio.cz/cz/clanek/18801>

➤ **Brutální napadení třiačtyřicetiletého Roma Tibora Berkiho**, kterého v květnu 1995 v jeho domě zbili čtyři muži baseballovou pálkou tak, že zraněním o několik hodin v nemocnici podlehl, donutilo vládu přijmout konkrétní opatření, která by zamezila růstu rasového násilí. Vláda smrt Tibora Berkiho odsoudila a navrhla zpřísnění trestu za rasově motivované násilné činy a její návrh vedl k založení nového policejního oddělení, které se přímo zabývá extremistickými hnutími. Počínaje červnem 1995 prudce stoupl počet osob obviněných z rasově motivovaných zločinů a státní žalobce usiloval, aby jim byly uděleny přísnější tresty. Vládní činitelé začali v roce 1995 věnovat větší pozornost problémům týkajícím se romské menšiny.

➤ V dubnu 1996 zareagovala vláda na tříletou kritiku mezinárodních institucí (Rady Evropy, OBSE, UNHCR, amerického Kongresu) a českých nevládních organizací (Český helsinský výbor, HOST, Tolerance a dalších) a navrhla **novelizaci zákona o občanství**, kterou parlament 26. dubna t. r. přijal. Díky této novele může ministerstvo vnitra promíjet podmínku pětileté bezúhonnosti, tedy podmínku, která byla pokládána za největší překážku toho, aby Romové mohli získat české občanství. Tato novelizace však neodstraňuje nedostatky, které mezinárodní organizace zákonu vytýkaly.<sup>33</sup>

➤ Večer 5. srpna 1997 televize NOVA odvysílala v pořadu **Na vlastní oči** reportáž o životě českých Romů, kteří v Kanadě žádají o politický azyl. Po této reportáži začaly desítky romských rodin rozprodávat majetek a kupovat letenky, aby také mohly odletět do Kanady.

➤ V polovině května 1998 rozhodli ústečtí radní o výstavbě zdi v Matiční ulici oddělující několik rodinných domků od obecních bytů pro neplatiče, v nichž žijí především Romové. Plánovanou zeď kritizovali zahraniční novináři, kteří Matiční ulici houfně navštěvovali.

➤ **Zřízení Meziresortní komise** pro záležitosti romské komunity usnesením vlády ČR ze dne 17. 9. 1997 č. 581, v roce 2001 byla tato komise přejmenována na Radu. (Důležitým průlomovým dokumentem

---

<sup>33</sup> více na <http://romove.radio.cz/cz/clanek/18801>

byla tzv. **Bratinkova zpráva** - USNESENÍ VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY ze dne 29. října 1997 č. 686 ke Zprávě o situaci romské komunity v České republice a k současné situaci v romské komunitě.)

Rada je stálým poradním a iniciačním orgánem vlády pro otázky romské komunity. Rada systémově napomáhá integraci romské komunity do společnosti. Zabezpečuje součinnost resortů odpovědných za realizaci dílčích opatření a plnění úkolů, vyplývajících z usnesení vlády a mezinárodních smluv, jimiž je Česká republika vázána. Soustřeďuje, projednává a předkládá vládě informace, podklady a návrhy pro tvorbu a uplatňování politiky vlády v oblasti integrace romských komunit. Činnost Rady (včetně činnosti jejích výborů i pracovních skupin) zajišťuje kancelář, která je organizační součástí Úřadu vlády České republiky. Klíčovým dokumentem je **Koncepce romské integrace 2005**.<sup>34</sup> Té předcházela první Koncepce politiky vlády vůči příslušníkům romské komunity, napomáhající jejich integraci do společnosti – Usnesení vlády ČR č. 279 ze dne 7. 4. 1999.

➤ **Dokumenty MŠMT – Informace o zřízení funkce romského pedagogického asistenta v základní a zvláštní škole a Metodický pokyn MŠMT ke zřizování přípravných tříd pro děti se sociálním znevýhodněním a k ustanovení funkce vychovatele.**<sup>35</sup>

➤ **Realizace směrnic 2000/43/ES o boji s rasisticky motivovanou diskriminací.** ČR se začala zabývat implementací směrnice bezprostředně po jejím přijetí v roce 2000 a na sklonku minulého roku předala Evropské komisi Zprávu.<sup>36</sup> I přesto, že u nás je rasová diskriminace právně ošetřena (v zákoníku práce, v zákoně o zaměstnanosti a v zákoně o služebních poměrech příslušníků bezpečnostních sborů), komplexní antidiskriminační zákon dosud nebyl přijat. Romové jsou diskriminací mimořádně ohroženi především proto, že se na první pohled od neromského obyvatelstva odlišují a nejsou ve

---

<sup>34</sup> <<http://wtd.vlada.cz/vrk/vrk.htm>

<sup>35</sup> [www.msmt.cz](http://www.msmt.cz)

<sup>36</sup> Zpráva je umístěna např. na portálu [www.diskriminace.info](http://www.diskriminace.info)

společnosti oblíbeni. Proto první oblastí, ve které stát vytváří postoje a opatření, je jeho povinnost zabránit jejich diskriminaci a rasovému násilí. Stát a jeho aparát nese v této oblasti výhradní odpovědnost.

### 3.5 Stav a charakteristika dnešní romské populace

**Početní stav** Romů se v současnosti odhaduje na 250–300000. Přesné číslo nelze stanovit, protože při sčítání lidu v roce 2001 se přihlásilo pouze asi 11000 osob.<sup>37</sup> Romská populace tvoří tedy přibližně 2 - 3% obyvatelstva ČR a pochází převážně ze Slovenska.

V ČR dnes žije **několik skupin** Romů, mezi nimiž nepanují vždy vztahy harmonické sounáležitosti. Je zde zbytek původního romského obyvatelstva, které se sžilo s prostředím, ve kterém žije, a není s ním žádná potíž pokud jde o komunikaci s majoritou. Mají však stále silné výhrady vůči přistěhovalým Romům ze Slovenska, s kterými neudržují žádné kontakty.

Z celkového počtu je také asi deset procent tzv. **Olašských Romů**, kteří se od ostatních liší svým chováním, jazykem a zvyky, i svým vztahem k majoritní společnosti. Protože si tato skupina zachovala své tradiční hodnoty a kulturu, jsou pokládáni za méně adaptabilní. Zabývají se většinou obchodováním, a i když se jejich činnost nezřídka pohybuje na hranici zákona, je jejich sociální úroveň nepoměrně lepší než u ostatní romské populace. Také se od ostatní romské populace izolují.

Díky rozmanité vnitřní struktuře romské komunity lze jen těžko očekávat větší jednotu v úsilí o integraci Romů, která by se projevila mohutnějším občanským či politickým náparem. Společná základna spočívá pouze ve vědomí diskriminace a jejich důsledků pro Romy, kde není rozdíl. **Nízká soudržnost a organizace** romské menšiny je jednou z vážných bariér její schopnosti formulovat, shodnout se a prosazovat společný zájem. V dnešní situaci také málo početná

---

<sup>37</sup> [www.czso.cz/sldb/sldb2001.nsf](http://www.czso.cz/sldb/sldb2001.nsf)

**romská elita**, která dosáhla dobrého vzdělání a pracovního uplatnění, místo napomáhání romské menšině v integraci a zlepšení jejího postavení v české společnosti, se snaží o maximální odpoutání od svého původu a etnického prostředí,

Další charakteristikou romské menšiny je **jazykový handicap** vůči češtině a požadavkům kladeným českou majoritou. Dostí velká část romské populace používá romštiny jako svého mateřského jazyka a je pro ni bližší než čeština. Komunikace v českém jazyce odpovídá romskému etnolektu češtiny, což znamená, že romština ovlivňuje češtinu svojí skladbou. Tyto jazykové poklesky jsou přirozené a v jiných společnostech nejsou vnímány negativně. Řeč Romů, ať čeština nebo romština, nese stopy dlouhého deficitu ve vzdělání a pohybuje se na hranici gramotnosti. Je hlavní bariérou v komunikaci s majoritní populací a společností. Tento handicap se projevuje nepříznivě zejména na výchově dětí a na jejich dalších šancích získat **vzdělání** srovnatelné s jejich vrstevníky.

Zcela samostatnou otázkou pak je vliv této situace na kultivaci a upevňování vlastní romské kultury, etnické identity, znalosti vlastního etnika i jeho historie. Probíhající návrat k jazyku nepochybně znamená posílení sebeuvědomění i sebevědomí jako nezbytného prvku posílení i občanského postoje - to je jistě nejvhodnější způsob integrace Romů do společnosti. Musí vzniknout mechanismus regenerace a posílení kulturní identity Romů.

**Vzdělanostní deficit**, vzhledem k akceleraci vzdělanostních příležitostí i požadavků dnešní české společnosti, Romy handicapuje stále více a hlouběji. Nedostatek vzdělání odsoudil Romy k všestrannému propadu a malému přizpůsobení novým podmínkám. Mezi starší generací je možno zaznamenat jen jednotlivce, kteří mají vysokoškolské vzdělání a několik desítek osob, které mají středoškolské vzdělání. Tragedií potom je, že romská řemesla v Čechách a na Moravě v podstatě zanikají a pokud se objevují, pak jedině na Slovensku (korytáři, kováři, hudebníci, výroba košíků,



nepálených cihel, koňští handlíři). Mladší generace Romů je ovšem postižena tím, že absolvovala **zvláštní školy**, které je jen špatně připravily do života.

Sociální úřady a Úřady práce nemají žádná data o tom, kolik Romů je nezaměstnaných, ale všeobecně je známo, že nezaměstnanost je jedním z nejzávažnějších problémů této etnické skupiny. Otázka je zda dosažené vzdělání romského studenta dokáže převážit míru diskriminace, se kterou se Rom na pracovním trhu setká.

Romové se velmi vyžívají v hudbě a tanci a bohatě se účastní všech společenských událostí s tím spojených. **Kultura** by se mohla stát oním mostem, který by pomohl k širší vzájemné komunikaci a odstraňování bariér. Kulturní rozdíly a zejména jejich neznalost však i nadále zůstávají zdrojem odcizení a nikoli předmětem vzájemného poznání.

Všechny tyto problémy se točí v začarovaném kruhu, který se stává velkým problémem v současnosti, a tou jsou ghetta. Jejich přesné číslo ukáže až ukončený sociologický výzkum v červenci 2006. Za ghetta průzkum považuje jak celé lokality, tak i izolované ulice či jednotlivé domy. Důležitým kritériem je to, že jejich obyvatelé žijí v chudobě na okraji společnosti. Toto sociální vyloučení je největším problémem romské komunity.<sup>38</sup>

Účast romských představitelů na životě společnosti na státní úrovni téměř neexistuje. Jediná **politická strana ROI** byla ve volbách neúspěšná. Jde o neobyčejně závažný nedostatek, který velmi ztěžuje komunikaci zástupců Romů s představiteli státní moci, umocněný ještě izolací Romů ve společnosti. Strategický význam má potom **zastoupení Romů na komunální úrovni** vzhledem k řešení problémů v místech bydliště. Specifickým jevem jsou neromské neprofitní a občanské organizace. Aktivita nevládního sektoru v hledání možnosti

---

<sup>38</sup> **Česko je zemí romských ghett** On line - dostupný:  
<<http://lidovky.zpravy.cz>

integrace romské menšiny podstatně přesahuje dosavadní vládní postup.

### **3.6 Romská mentalita**

To v jaké situaci se Romové ocitli, nejen v naší společnosti, nelze stále omlouvat historickou podmíněností. Tradiční životní cyklus Romů se velmi změnil, v původní podobě se dochoval už jen ve východoslovenských romských osadách. V životě českých Romů ale můžeme nalézt prvky, které reliktně přežívají a ovlivňují, byť nevědomě, jejich chování.

Pro každého, kdo s těmito lidmi přijde profesionálně do styku - učitelé, úředníci, sociální pracovníci apod. - by bylo však dobré poznat myšlení, hierarchii hodnot nebo rodinná specifika tohoto národa. Jejich znalost může napomoci lepšímu porozumění a vzájemné spolupráci.

#### **Vztah Romů ke vzdělání a výchově**

V tradiční romské kultuře reprezentovalo vzdělání významnou hodnotu. Bylo to ovšem vzdělání v „romipen“, to je souhrn kultury, jazyka, etiky a profesí, prostě „romství“.

V minulosti nebyla šance k tomu, že by se Rom mohl živit něčím jiným než hudbou, nebo nějakým romským řemeslem, např. kovářstvím, košíkářstvím, korytářstvím, kotlářstvím, atd. Proto Romové aspirovali na „gádžovské vzdělání“ pouze zcela výjimečně, a výjimečnými okolnostmi obdaření jedinci. Romské profese dříve měly své místo ve společnosti. Žádná svatba, žádná zábava na slovenské vesnici, se neobešla bez cikánské kapely. Téměř každá vesnice měla svého cikánského kováře.

Tato doba je dávno pryč. Hodnota tradičního vzdělávání byla znehodnocena. Změněná společnost za ni nabídla hodnotu novou: vzdělání v české škole. Jenže ta je postavená na úplně jiných základech než příbuzenská pospolitost, která kdysi poskytovala

romskému dítěti jak „základní vzdělání“, tak profesní kvalifikaci. Základní vzdělání – „pativ“ znamenalo osvojení si úcty, čestnosti, slušnosti a přispívání tak k harmonickému životu v komunitě, ve vesnici, ve světě bytostí přirozených i nadpřirozených, a tím i k tomu, aby srdce bylo na svém místě.

Proces vzdělávání probíhal v rámci romské příbuzenské komunity, a to zcela odlišně než v institucionální gádžovské škole. Děti se učily od narození, a to formou názorného ukazování a zvykání si. Informace, které byly takto získávány, si mohly hned bezprostředně ověřit zda jsou užité či ne. Neznalost nebyla hodnocena abstraktní známkou, ale většinou okamžitým citelným neúspěchem. Kdo neuměl držet kladivo, dostal ponaučení tím, že se bouchl přes prsty.

Vzdělání v gádžovské škole chtělo po Romech osvojení si abstraktních informací, z velké části v psané formě a navíc v cizím jazyce. Je absurdní očekávat, že bez speciálních úprav a pomoci si romská populace během jedné generaci tento systém osvojí. Tento styl vzdělávání jim byl vnucován (a stále je), aniž by se přihlíželo na jejich rozdílnost.

Pro školskou praxi je podstatný poznatek, že „...potřeba osvětové činnosti s romskými rodinami z hlediska vzdělávacích potřeb jejich dětí je trvalá a nezbytná. Mimo jazykovou bariéru je to odlišná dynamika osobnostního rozvoje, odlišná hierarchie hodnot a sociokulturního prostředí romských rodin, což se promítá do jejich celkového vztahu ke vzdělání. **Romské děti jsou děti se specifickými vzdělávacími potřebami.**“<sup>39</sup>

### **Specifika rodinného života**

Co se týče hodnot, je patrné, že pro Romy je mnohem důležitější zaměření na rodinu, než na práci a pracovní růst.

---

<sup>39</sup> <http://www.msmt.cz>

Z romské tradiční rodiny vyplývá velká skupinová soudržnost. Romové mají sklon být pospolu, a to doslova ve všem. Vše společně prohovořovat a rozhodovat. Jestliže Rom nedodrží daný slib, je pravděpodobné, že se podrobil rozhodnutí jeho rodiny, nebo obce, jež nesouhlasila s jeho slibem. Jedno romské přísloví praví: „Nechoď nikdy nikam sám, zabijou tě.“ I na úřady, k vyřízení jedné žádosti, se vypravuje celá skupina. Romské děti ve školách těžko chápou pojem samostatná práce. Vyloučení ze skupiny je potom daleko větším trestem než v gádžovské společnosti, v níž nacházíme spíše samostatnost a individualitu jedince. Rom ani není schopen být sám, všechno dělá ve společnosti dalších.

Tato přílišná koheze (soudržnost) má však i své nevýhody, a tou je častá neochota romské rodiny či širší komunity dovolit jednotlivci, aby se od ní v něčem odpoutal nebo se odlišil. Pokud k tomu dojde, následuje vyloučení ze skupiny. Tento fakt je pro vzdělání Romů zásadní. Jak pěstovat v dětech individualitu a současně nenarušovat zákonitosti rodinné výchovy? <sup>40</sup>

V romské rodině také nikdo dítě nenutí, aby například jedlo když nechce, aby vstávalo když spí. Také když se slaví, slaví se v bytě, v domě je plno lidí a děti jsou plnoprávními účastníky všeho rodinného dění. Nikoho nezajímá čtení na zítřek.

Se soudržností úzce souvisí návyk a potřeba tělesné blízkosti. Romům nevadí, a kvůli podmínkám, ve kterých žili, ani nesmělo vadit, žít namačkáni v jedné místnosti. Příkladem je úryvek z knihy E. Lackové Narodila jsem se pod šťastnou hvězdou:

*"Slitina lidských těl... Romové se od narození jeden druhého dotýkají: Když spí tři čtyři na jedné posteli, když se tísňí na jedné lavici kolem stolu ve stísněných prostorech chatrčí, nemůže jeden kolem druhého projít aniž se ho dotkne; když se padesát lidí vměstná na dvacet čtverečních metrů, aby si poslechlo pohádku, nemohou se nedotýkat; když lidé besedují v hloučku na společenském prostranství*

---

<sup>40</sup> Balabánová, str. 10

*osady, opírá se jedna žena o druhou, bratři, bratrance, kamarádi se drží kolem ramen a ten dotek je spojuje, dodává jim sílu, jistotu, pocit bezpečí."*

**Další charakteristikou Romů, která opět vychází ze soudržnosti, je ochota dělit se, alespoň uvnitř dané pospolitosti. Přísloví říká: „Bude-li mít Rom jen drobeček chleba, podělí se o něj třeba s deseti lidmi.“<sup>41</sup>**

Přijmout hosta a uctít ho je samozřejmost, ale zde se objevují zakódované kastovní zásady, které si Romové nesou s sebou už z jejich pravlasti Indie. Kasty, specifické skupiny obyvatel, měli mezi sebou různá tabu, která nesměla být překročena, jednalo se i o běžný fyzický kontakt, nebo společnou konzumaci jídel apod.

Velmi výrazná vlastnost pramenící z romské duše je jejich spontánnost a živý temperament. Romové méně kontrolují city, nechávají je vyvěrat na povrch tak, jak přicházejí. Nedusí v sobě ani hněv, ani lásku či veselí. City jsou vyjadřovány řečí těla, ve které jsou Romové mistři, písní, tancem, bujnou pantomimou a neméně jazykem, kdy můžeme vysledovat velmi šťavnaté nadávky a výrazy.

Se spontánností se váže také silná orientace na přítomnost a malý zájem o budoucnost. Tato vlastnost byla vybudována kočovným způsobem života, kdy kočovník nikdy nevěděl, co přinese další den, tudíž nemohl nijak dopředu plánovat. Toto může Romům právem závidět dnešní hektický civilizovaný svět. Romové žijí teď a dokáží se z toho radovat. Ovšem neschopnost plánovat jim v dnešní době přináší nemalé problémy, což dokazují výpovědi učitelů, sociálních pracovníků či zaměstnavatelů. Když Rom přinese domů výplatu, nemyslí na to, co bude jíst příští týden. Všechny peníze je schopen rozdat a utratit ve velmi krátké době, a zanedlouho nemá opět co na talíř.

**S tím, že se Romové orientují více na minulost než na budoucnost souvisí také jejich hlubší vztah k rodičům než**

---

<sup>41</sup> Lacková, str. 51

**k dětem. Dítě je nahraditelné – rodič nikoli. To ovšem neznamená, že se Romové o své děti nestarají, je to pouze označení priority.**

Život tady a teď, který Romům může právem závidět civilizovaný svět, s sebou ovšem nese další úskalí, kterým je chronický nedostatek disciplíny, spolehlivosti a vytrvalosti. Romské dítě se téměř nedá přinutit k nezáživnému tradičnímu vyučování, sportovně nadaní chlapci odpadají pro neschopnost pravidelně trénovat, dospělí se večer bez výčitek veselí a ráno nevstanou do práce, atd.

Kočovný život naučil Romy další nutnosti – orientaci na změnu. Romové nebyli nikdy v pravém smyslu kočovníci, ale štvanci, kteří využívali ke směně výrobků či služeb příležitosti, chvíli, kdy poleví nikdy nekončící štvance. Neustálá změna místa a prostředí zvyšovala naději na přežití, setrvat na jednom místě bylo nebezpečné. Bylo nutné též tábořit na místech, ze kterých se dalo snadno utéct, což bylo lepší, než se ukrýt. Do jaké míry určuje tato tisíciletá zkušenost romskou životní strategii?<sup>42</sup>

Všechny tyto vlastnosti jsou výrazem svobody, kterou Romové chápou jako nespoutanost a v gádžích vidí chudáky v chomoutu píchaček, ustavičného pořádání a starostlivého počítání svého majetku, zatímco venku svítí slunce.

Naznačili jsme zde jen některá specifika, která je dobré při práci s romskými rodinami znát. Romské etnikum se od starých dob značně změnilo a stále mění. Rom od Roma se liší stejně tak jako gádžo od gádže a v jednom městě můžeme pozorovat velké sociálně-kulturní rozdíly lidí. Romové se snaží vyrovnat s dobou a konzumní maloměšťácký životní způsob si našel svoje místo i v romských rodinách. Jejich příslušníci se projevují tak, jak by bylo neslučitelné s jejich předchozími hodnotami a vnitřními zákony skupiny.

### **3.7 Některé organizace zabývající se romskou problematikou v roce 2006**

### **Lidská práva**

Nadace Tolerance, Hnutí občanské svobody a tolerance, Poradna pro občanství, občanská a lidská práva, Dokumentační středisko pro lidská práva, Helsinské občanské shromáždění, Romské centrum pro střední a východní Evropu, Sdružení Dženo, Občanské sdružení za lidská práva romských občanů, Občanské sdružení ROMODROM

### **Kultura**

Muzeum romské kultury, Občanské sdružení Slovo 21, Společnost přátel časopisu Romano Džaniben, Nadace Díla pro národ, Sdružení olašských Romů v ČR, Fond porozumění a naděje, Matice romská, Občanské sdružení Khetane-Spolu, Výbor dobré vůle - Nadace Olgy Havlové, Galerie Romale

### **Vzdělávání**

Romská střední škola sociální v Kolíně, Romské studentské informační centrum Athinganoi, Open Society Fund Praha, Nová škola, o.p.s, Nadace Dr. Rajka Djuriče, Společenství Romů na Moravě, The Foundation for a Civil Society, Nadace rozvoje občanské společnosti, Nadace Mosty, Společenství Romů na Moravě, Sdružení dětí a mládeže Romů ČR, Centrum romistiky, Nadace Romane Čhave, Čhavorikane luma, Projekt Schola, Nadácia InfoRoma

### **Volný čas**

Drom, romské středisko, Lače čhave, Nízkoprahový klub Pavlač, Romodrom, Dětský klub "10", Strany a sdružení

---

<sup>42</sup> Pekárek, s 44

Romská občanská iniciativa, Demokratická aliance Romů ČR

### **Romský tisk**

týdeník Romano hangos a měsíčníky Amaro gendalos (Naše zrcadlo), Romano vodi (Romská duše) a Kereka (Kruh) - barevný časopis nejen pro romské děti. Pro odborníky (lingvisty, historiky, etnografy, antropology atd.) je určen měsíčník Romano džaniben.

Pořad romského vysílání O Roma vakeren 02 1992 na Českém rozhlasu 1 Radiožurnál.

### **3.8 Koncepce romské integrace <sup>43</sup>**

*Koncepci politiky vlády vůči příslušníkům romské komunity, napomáhající jejich integraci do společnosti (dále jen „Koncepce“), v níž jsou výše uvedené priority obsaženy, přijala vláda svým usnesením ze dne **14. června 2000**, č. 599, její první aktualizaci usnesením ze dne 23. ledna 2002 č. 87 a druhou aktualizaci usnesením ze dne 12. března 2003 č. 243. Třetí aktualizaci přijala vláda usnesením ze dne 16. června 2004 č. 607. Čtvrtá předkládaná aktualizace k 28. únoru 2005, odráží vývoj situace od doby schválení třetí aktualizace, především pak schválení věcného záměru zákona o životním minimu a hmotné nouzi, schválení Národního akčního plánu sociálního začleňování a Národního akčního plánu zaměstnanosti, přijetí Národního akčního plánu k Dekádě romské inkluze 2005-2015 a přijetí nového školského zákona. Předkládaná Koncepce romské integrace (2005) nemění základní východiska ani priority, jak byly stanoveny vládou v předchozích koncepcích, ale usiluje o zpřesnění, aktualizaci a hledání nových cest k jejich naplňování.*

---

<sup>43</sup> výňatky z Koncepce romské integrace 2005 přístupné z: <http://wtd.vlada.cz/vrk/vrk.htm>



Vláda přistupuje k řešení romských záležitostí ze tří pohledů – z perspektivy **lidských práv**, z perspektivy národnostní a z širší perspektivy sociokulturní.

První z těchto perspektiv vyplývá z nutnosti zajistit, aby všichni občané České republiky, tedy i Romové, mohli v plné míře a bez jakékoli diskriminace užívat všech individuálních práv zaručených jim Ústavou, Listinou základních práv a svobod a mezinárodními smlouvami o lidských právech, jimiž je Česká republika vázána a také právem Evropské unie. Z hlediska lidských práv se romskou problematikou zabývá Rada vlády ČR pro lidská práva jako poradní orgán vlády,

Druhá perspektiva, **národnostní**, se opírá o specifická práva příslušníků národnostních menšin, jak jsou definována v Hlavě III. Listiny základních práv a svobod, v Rámcové úmluvě o ochraně národnostních menšin, a to včetně práv kolektivních. Tato specifická práva jsou konkrétně upravena zákonem č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů (dále jen „menšinový zákon“), novelizován zákonem č. 320/2002 Sb. Česká republika uznává Romy jako národnostní menšinu, která má své zástupce v Radě vlády pro národnostní menšiny, poradním orgánu vlády pro záležitosti národnostních menšin, a může tak vyvíjet „úsilí o zachování a rozvoj vlastní svébytnosti, jazyka a kultury“.

Třetí perspektiva, **sociokulturní**, vychází z širšího pojetí „romské komunity“ obsaženého v důvodové zprávě k usnesení vlády ze dne 29. října 1997 č. 686 ke Zprávě o situaci romské komunity v České republice a k současné situaci v romské komunitě. O tuto perspektivu se opírá činnost třetího z poradních orgánů vlády, Rada vlády ČR pro záležitosti romské komunity.

**Hlavním cílem** dle autorů Koncepce romské integrace je zlepšení postavení Romů ve všech sférách života společnosti, kde mezi majoritní společností a značnou částí Romů existují nedůvodné a nepřijatelné rozdíly v nespěch Romů, a dosažení bezkonfliktního soužití příslušníků romských komunit s ostatní společností. Koncepce vytyčuje sedm priorit, které současně reflektují princip genderového mainstreamingu:

a) odstranění vnějších překážek, které brání začlenění příslušníků romských komunit do společnosti, tedy především odstranění všech forem diskriminace jednotlivců i celých skupin vymezených rasou, barvou pleti, národností, jazykem, příslušností k národu či etnické skupině;

b) pomoc při odstraňování vnitřních překážek, které brání začlenění příslušníků romských komunit do společnosti, tedy především odstranění handicapu ve vzdělání a kvalifikaci;

c) zlepšení sociální úrovně příslušníků romských komunit je třeba v nejbližším období považovat za prioritu, která vyžaduje zvláště intenzivní pozornost, především snížení jejich nezaměstnanosti, zlepšení bytové situace a následně zdravotní situace, předcházení sociálnímu vyloučení v romských komunitách a odstraňování jeho důsledků;

d) zastavení vzniku a šíření vyloučených romských enkláv tzv. ghettoizace;

e) zajištění rozvoje romské kultury a romského jazyka; f)

vytvoření tolerantního prostředí bez předsudků, v němž příslušnost ke skupině vymezené rasou, barvou pleti, národností, jazykem či příslušností k národu není důvodem k odlišnému posuzování jednotlivce a zacházení s ním;

f) zajištění bezpečnosti příslušníků romských komunit.

Přijetím *Národního akčního plánu sociálního začleňování na léta 2004 – 2006*[4] si vláda klade za cíl zmírňování sociální exkluze, která představuje extrémně špatnou ekonomickou a sociální situaci, jež negativně ovlivňuje celkové schopnosti vyloučených osob a skupin participovat na životě společnosti jako celku. Pro celkové negativní dopady sociální exkluze je boj proti ní naléhavou prioritou vládní politiky. Při naplňování tohoto cíle klade vláda důraz na co největší **podporu aktivace** samotných příslušníků romských komunit **oproti pasivnímu přijímání** pomoci.

Na vládní úrovni se vytvářejí mechanismy a rámcové podmínky, které umožní představitelům samospráv, nevládním neziskovým subjektům a samotným občanům provádět politiku integrace v praxi.

Na integraci příslušníků romských komunit se významně podílejí dva poradní orgány vlády – **Rada vlády ČR pro záležitosti romské komunity a Rada vlády ČR pro národnostní menšiny**. Na jednotlivých ministerstvech dále působí speciální odborné orgány. Součástí institucionálního zajištění na lokální úrovni jsou **romští poradci a asistenti**, jakož i **romští koordinátoři** na krajských úřadech. Posláním těchto pracovníků by měla být podpora „mainstreamingu“ politik rovných příležitostí pro Romy. Jen propojením mainstreamingu s opatřeními zacílenými na specifické skupiny se politiky mohou stát skutečně účinnými. Ovšem... Rada vlády ČR pro záležitosti romské komunity jako poradní orgán vlády nemůže kontrolovat plnění úkolů v působnosti orgánů krajů a obcí s rozšířenou působností, ani z jejich neplnění vyvozovat závěry. **Zákon povinnost zřídit tyto funkce neukládá.**

Vláda každoročně vynakládá nemalé finanční prostředky na integraci romských komunit. Podle zpětných informací získaných z terénu nejsou ale finanční prostředky vždy adekvátně zacílené a neřeší zatím

problém integrace sociálně vyloučených romských komunit systémově. Současná implementační struktura pro čerpání finančních prostředků z Evropských strukturálních fondů plně nekoresponduje s reálnými potřebami sociálně vyloučených romských komunit. Mechanismus čerpání finanční pomoci je pro žadatele nepřehledný a složitý.

Ne všichni jsou ovšem strategií státu nadšeni. Jedním z kritiků je Tomáš Hirt v publikaci „Romové: kulturologické etudy (2004)“ uvádí:

*„Pod protektorátem donorů, aktivistů a politiků tak dochází k pravému opaku integrace, jíž si vládní politika klade za „naléhavý úkol“: k symbolické agregaci stigmatizované populace a její segregaci do imaginární „zlaté klece“ komunity, kde ji čeká nadvláda etnokratů a povinná asimilace do cizorodé etnické kultury vyprodukované etnosofy. Tomuto stavu se nedá předejít ani vytvářením pozitivního obrazu o „Romech“ na bázi etnické kategorizace, ani vyvracením jednotlivých „předsudků“, poskytováním informací o etnické kultuře, ani realizací programů jejichž ohniskem budou ex definitione „Romové“. Takové aktivity onu symbolickou hranici v důsledku spíše potvrdí, třebaže ji možná zároveň učiní o trochu hezčí. Smyslem sociální a vzdělávací politiky by však nemělo být okrašlování segregační linie, ale její prostupnost, jíž lze dosáhnout jedině relativizací kategorie, na jejímž základě se stereotypizace a stigmatizace odehrává. Chceme-li tedy odstranit „předsudky“ či diskriminační jednání, je nezbytné zavřít kohout, který těmto zpozdílym jevům dodává živiny, což je možné jedině deetnicizací a denacionalizací veřejného prostoru, jako i našeho pohledu na svět. Obsah vzdělávání, sociální práce i politiky proto doporučujeme koncipovat s ohledem na skutečné potřeby jednotlivců a rodin a ne s ohledem na virtuální potřeby imaginárních skupin.“*

Podle Jana Černého, pracovníka významné neziskové organizace Člověk v tísni, není pomoc státu romské komunitě úspěšná i přesto, že na ni vynakládá značné částky. Problém spatřuje podobně jako další

odborníci v tom, že rozdělování peněz nikdo nekoordinuje, kroky ministerstva jsou v rozporu s tím, co dělá radnice, apod. „*Města by měla zpracovat konkrétní projekty na pomoc lidem v ghettech. Univerzální recept neexistuje, pokaždé funguje trochu něco jiného. Stát by pak měl tyto projekty zaplatit.*“<sup>44</sup>

O stejném problému hovoří další článek z Lidových novin, který popisuje sociologický výzkum objednaný vládou ČR, který má zmapovat romské komunity a pomoci řešit romskou problematiku. Z jeho současných výsledků vyplývá fakt, že situace romských ghatt je horší než se očekávalo. I zde je zmiňován fakt, že aktivity státu na pomoc Romům trpí podle expertů roztržitostí. Podle ministerstva práce a sociálních věcí by situaci měl výše zmíněný výzkum, jehož výsledky budou známy v červenci, zlepšit. Sociolog Ivan Gabal je však skeptický vůči plošným projektům a stejně tak jako Černý vidí cestu v ‚projektech šitých na míru‘ pro každou konkrétní komunitu.<sup>45</sup>

### **3.9 Nastínění směru sociálních služeb pro cílovou skupinu etnických menšin s prioritou Romské etnické menšiny ve Šluknovském výběžku**

Jak již bylo zdůrazněno v úvodu, tato bakalářská práce si neklade za cíl vytvořit komunitní plán pro etnické menšiny ve Šluknovském výběžku, a to zejména z toho důvodu, že ten by měl být společnou spoluprací veřejnosti, klientů soc. služeb a lidí zastupujících instituce, zabývající se problematikou nebo alespoň do problematiky zainteresovaných. Měl by být postaven na detailním zmapování cílové skupiny a jejích potřeb, které v současné době neexistuje. Následující řádky jsou pouze doporučení nestranného pozorovatele a tudíž jednostranné.

<sup>44</sup> **Lidé z ghatt jsou v sociální pasti** On line - dostupný: <<http://lidovky.zpravy.cz>>

<sup>45</sup> **Česko je zemí romských ghatt** On line - dostupný: <<http://lidovky.zpravy.cz>>

Jak vyplynulo z komunitního plánu ve Šluknovském výběžku<sup>46</sup> existuje pouze jediná nezisková organizace zabývající se pomocí romské etnické menšiny – Farní Charita Rumburk.<sup>47</sup> Ze zdrojů sociálních odborů obcí s rozšířenou působností bylo zjištěno, že u žádné z nich v současné době nepracuje romský poradce. Pokusy o zřízení této funkce proběhly v minulosti neúspěšně a v současnosti není vůle a víra v to, že by takovýto pracovník situaci řešil.<sup>48</sup> Odhadem je agenda romské integrace řešena v jednotlivých obcích jako okrajová záležitost, konkrétní data ovšem z komunitního plánu nejsou k dispozici. Obce řeší nejpalčivější problémy spojené s některými komunitami romské etnické menšiny, ale systematická pomoc v oblasti neexistuje.

Ve srovnání s jinými cílovými skupinami se cílová skupina etnik v Šluknovském výběžku potýká s problémem, který je zřejmý od začátku projektu a to, že o tuto problematiku není zájem, je tzv. zametána pod koberec. Jestliže realizační skupina byla po dobu plánování nefunkční a nezískala se data potřebná k pojmenování problémů, vyvstává otázka, kdo bude ušlechtilé cíle vyplývající z komunitního plánu plnit a zabývat se jimi.<sup>49</sup>

Prvním krokem v této oblasti by mělo být **vybudování týmu pracovníků**, kteří začnou budovat stabilní systém pomoci romské etnické menšiny vycházející ze zkušeností z jiných míst v republice a využívající možností, které nabízí stát. Systém bude utvořen pro konkrétní problematiku komunity romské etnické menšiny.

Hlavním bodem by mělo být zřízení místa poradce, lépe poradců, pro romskou etnickou menšinu. Ti by byli pilířem týmu, který budou dotvářet další občané zastupující různé články celého systému. Pomoc

---

<sup>46</sup> příloha č.2

<sup>47</sup> Druhá zmíněná organizace „Čačipen“ zanikla na začátku roku 2006.

<sup>48</sup> Z rozhovoru s vedoucím Odboru sociální věci J. Krejčím autorka nabyla dojmu, že zde došlo k nepochopení náplně práce a účelu tohoto pracovníka. Na rumburském pracovišti zmiňovali podvádění ze strany romské poradkyně ve prospěch Romů a v druhém případě i přesto, že pracovník pracoval velice dobře, odešel dobrovolně, protože ho romská menšina považovala za ‚dezertéra k bílým‘ a bylo mu vyhrožováno.

romským komunitám musí být komplexní, tzn. že by zde měli být postupem času zástupci škol, policie, neziskových organizací, úřadu práce, romských komunit, terénní sociální pracovníci, dobrovolníci, atd.

Druhým krokem by bylo **zmapovat jednotlivé romské komunity** a snažit se o dosažení dostupných opatření, které jsou třeba, a to ve spolupráci s odborníky.

Například:

- Zřízení asistentů pedagoga ve školách, kde je zvýšený počet žáků ze znevýhodněného sociokulturního prostředí, a snížení počtu žáků ve třídách.
- Vytypování škol, které by se mohly do budoucna transformovat do typů ‚Komunitních škol‘, které by nabízely vzdělávání i dospělým, měly kabinet speciálních vzdělávacích potřeb, multikulturní výchovu.
- Zavedení přípravných ročníků pro děti ze znevýhodněného sociokulturního prostředí.
- Podpora a vznik center etnických aktivit.
- Vznik komunitního terénního týmu.
- Využití nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti.
- Podpora multikulturní výchovy ve školách (inspirovat a jednat s řediteli škol o potřebě tuto výchovu pravidelně do škol zavést a to pro žáky i pedagogy).
- Vzdělání lidí pracujících s etnickými menšinami a jejich informování o specifikách romské etnické menšiny ( přesto, že si lidé pracující s Romy myslí, že znají své klienty velice dobře, většina je vidí pouze z jejich perspektivy a pozice).
- Podpora volnočasových aktivit pro děti ze znevýhodněného sociokulturního prostředí.

---

<sup>49</sup> Viz. příloha č. 1

## Závěr

Komunitní plán se ve Šluknovském výběžku nyní naplňuje. V některých oblastech lépe, v jiných méně. Teprve čas ukáže jeho plody. Z předešlých stran můžeme konstatovat pouze hrubé rysy procesu komunitního plánování. Plánování proběhlo velice rychle. Začalo na jaře roku 2004 a rok na to už byl vytvořen komunitní plán. Vedoucími pracovníky byli narychlo vyškolení lidé. Skladba pracovních skupin byla náhodná, kdo se zapojil, ten se zapojil. Některé pracovní skupiny byly pro nezájem úplně nefunkční. Kontakt s veřejností a některými klienty neproběhl. Na druhé straně si všichni lidé pracující v sociálních službách uvědomují význam tohoto počínu, poznali se navzájem, začalo se otevřeně hovořit o standardech kvality sociálních služeb, což bylo do nedávné doby tabu, byl vytvořen katalog sociálních služeb, začalo se aktivně spolupracovat se zastupiteli obcí, klientů se možná poprvé v jejich životě někdo ptal jak to vidí oni...

Pokud by se doslova postupovalo dle metodiky, zajisté by se našlo mnoho nedokonalostí, ale to je právě autentičnost procesu. V porovnání s prvním komunitním plánováním v Ústí nad Labem nebo v Písku je tento proces blíže píseckému. Měl sice již vypracovanou metodiku a pomocné ruce ze školících středisek, ale komunita byla úplně nepřipravená a to i včetně institucí zde působících. Nelze vyvozovat závěry špatné či dobré – je to zkrátka zrcadlo reality.

U cílové skupiny Romské etnické menšiny se v komunitním plánu odrazil základní problém: nedostatek lidí, kteří mají zájem o romskou problematiku. Tento nezájem je všeobecně v celé České republice a je slabým místem i státní Koncepce integrace Romů. Protože pouze některá opatření jsou obligatorní, neostanou se nástroje a prostředky na pomoc Romům na většinu potřebných míst, většinou vzdálených od větších měst. Zaběhnutý systém sociální pomoci je ‚pasivní‘ - Romům se dávají peníze, nové a nové prostory k bydlení, které za čas opět zničí a nic je nenutí k tomu svou situaci řešit .



Nejjednodušší cesta, ale i začarovaný kruh, ze kterého lze ven pouze pokud budou Romové vedeni k aktivitě a podílení se na změně své situace. Ve Šluknovském výběžku je nutno začít od začátku a vybudovat tým lidí, který tento přístup začne praktikovat. Zmapuje nejdříve dopodrobna potřeby jednotlivých problematických komunit, vypracuje projekty šité na míru, bude se snažit využít státem nabízené prostředky a nástroje a jejich vzájemné propojení a doplnění, bude podporovat aktivity Romské národnostní menšiny, atd.

Lze tedy doufat, že komunitní plán Šluknovského výběžku bude v této oblasti velkým vykřičníkem, rozčeří hladinu klidného rybníka a zmobilizuje i ty malé síly, které v této oblasti jsou.

## Resumé

A subject of the bachelor dissertation is Community Planning In The Sluknov Region focused on ethnic minorities especially on the Romani minority. I chose this topic because community planning is nowadays in the Czech Republic a rapidly developing process which is natural to all democratic societies. The process harmonizes social services by involving all members of the community.

The paper work is divided into three parts: first one of them deals with methodology of community planning which was created in our country only couple of years ago, after experiences of first ever community planning in Ústí nad Labem. Next one describes in brief way history of the community planning in the Czech Republic and in the Sluknov region. As it just has been said community planning was introduced only recently, i.e. in 2001. Since then it has been launched in many cities and more are joining. So is Sluknov region, which is in some ways separated from the rest of Ústí nad Labem district and is situated in the most eastern end of it. In the communistic era this was the ideal place to hide handicapped people from ‚normal‘ society in many enormous institutions which still exist. Community plan is trying to solve the above average number of such institutions in the area, lack of professionals with academic background, non-existing services for psychiatric clients living at home and for example also non-existing systematic help for Romani ethnic minority.

Last section focuses on just mentioned target group of Romani ethnic minority. Generally, there is indifference to Romani people and their problems in our country. Even though government worked out Conception Of Integration Of Romani Communities, due to lack of interest it is not fulfilled.

Intention of this dissertation was to describe process of the community planning in theory and also in practice. The last part focuses on one of the most problematic targeted group in Sluknov region. The goal was not to make a new community plan, but to map whole problems more from general perspective and to try to suggest possible direction of help for this group.

## Použitá literatura

- Keller J. **Velký sociologický slovník**, Praha: Karolinum, 1996.  
ISBN 80-71-84-311-3
- Keller J. **Až na dno blahobytu**. Brno: Hnutí Duha, 1993. Brož.
- Pražák M. J., Novotný F., Sedláček J. **Latinsko-český slovník**. 19. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980. ISBN 80-7182-144-6
- Říčan P. **S Romy žít budeme, jde o to jak**. 1. vydání. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-410-9
- Šotolová E. **Vzdělávání Romů**, 1. vydání Praha: Grada Publishing, 2000. ISBN 80-247-0277-0
- Balabánová H. **Praktické zkušenosti se vzděláváním romských dětí**, Praha 1995, MENT. Brož.
- Lacková E. **Narodila jsem se pod šťastnou hvězdou**. 1. vydání. Praha: Triáda, 1997. ISBN 80-901861-8-1
- Nečas, C. **Romové v České republice včera a dnes**. Dotisk 4. Doplněné vydání. Olomouc: Vydavatelství Olomouc, 1999. ISBN 80-7067-952-2
- Horváthová E. **Cigáni na Slovensku**. 2. Vyd. Bratislava: Slovenská akadémia vied, 1964.
- Jakoubek M., Hirt T.: **Romové: Kulturologické etudy**, Dobrá Voda : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004. ISBN 80-86473-83-X.
- Gabal, I. a kolektiv. **Etnické menšiny ve střední Evropě : konflikt nebo integrace**. Vyd. 1. Praha : G plus G, 1999. 341 s. ISBN 80-86103-23-4.
- Komunitní plánování. On line - dostupný:  
<<http://www.mpsv.cz/858>>
- Komunitní plánování jako proces. On line - dostupný:  
<[http:// www.Komunitníplánování.wz.cz](http://www.Komunitníplánování.wz.cz)  
<[http:// www.czso.cz/sldb/sldb2001.nsf](http://www.czso.cz/sldb/sldb2001.nsf)  
<<http://wtd.vláda.cz/vrk/vrk.htm>

<<http://www.diskriminace.cz/info>

<<http://www.cekape.cz>

<<http://www.msmt.cz>

<<http://romove.radio.cz/cz/clanek/18801>

<[http://www.romea.cz/index.php?id=servis/z2005\\_0318](http://www.romea.cz/index.php?id=servis/z2005_0318)

Honzejk Petr. **Lidé z ghett jsou v sociální pasti** On line - dostupný:

<<http://lidovky.zpravy.cz>

Honzejk Petr. **Česko je zemí romských ghett** On line - dostupný:

<<http://lidovky.zpravy.cz>

## **Přílohy**

Příloha č. 1: Mapa Šluknovského výběžku

Příloha č. 2: Komunitní plán Šluknovského výběžku pro cílovou skupinu  
Etnik

Příloha č. 3: Katalog sociálních služeb ve Šluknovském výběžku,  
Kapitola 7 Etnika